

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

**Pohled bývalých klientů dětského domova na přechod
do samostatného života**

Bakalářská práce

Autor: Dominik Svoboda
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba

Zadání bakalářské práce

Autor:	Dominik Svoboda
Studium:	P16K0051
Studijní program:	B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor:	Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Název bakalářské práce:	Pohled bývalých klientů dětského domova na přechod do samostatného života
Název bakalářské práce AJ:	View on Children's home former clients changeover to an independent life

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je pomocí kvalitativního šetření za využití metody rozhovoru zjistit subjektivní pohled bývalých klientů dětského domova na jejich vstup do samostatného života, analyzovat programy dětských domovů, jež připravují klienty na samostatný život a vymezit možnosti jejich zdokonalení.

1) ČAČKA, Otto. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0. 2) HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2 3) ERAZÍMOVÁ, Lucie, KITZBERGEROVÁ, Michaela, ed. "Z ústavu do života": (podpora rozvoje sociálních a komunikačních dovedností dětí). Praha: Člověk v tísni - společnost při ČT, 2005. ISBN 80-903510-4-2. 4) MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.

Garantující pracoviště:	Katedra speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Kaliba
Oponent:	PhDr. Kamila Růžičková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	5.2.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25. 3. 2020

.....

Poděkování

Na tomto místě děkuji všem, kteří se nějakým způsobem podíleli na vypracování této bakalářské práce. Jmenovitě Mgr. Martinu Kalibovi, vedoucímu mé bakalářské práce, za odborné vedení, cenné rady, podnětné připomínky a příjemnou spolupráci. Dále děkuji všem osloveným respondentům, kteří mi vyšli vstříc při realizaci mého výzkumného šetření, jelikož bez nich by tato práce nemohla vzniknout. Děkuji též svým nejbližším za podporu a trpělivost.

Anotace

SVOBODA, Dominik. *Pohled bývalých klientů dětského domova na přechod do samostatného života*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 67. s. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je zjistit subjektivní pohled bývalých klientů dětského domova na jejich vstup do samostatného života, analyzovat programy dětských domovů, jež připravují klienty na samostatný život a vymezit možnosti jejich zdokonalení.

Tato práce je složena ze dvou hlavních částí, teoretické a empirické. Teoretická část se zabývá seznámením s ústavní výchovou a jejími statistickými údaji za školní rok 2019/2020, vlivy a riziky působící na klienty dětských domovů a přiblížením školského vzdělávacího programu Dětského domova Dolní Počernice „Lépe připraven do života“.

Empirická část vychází z kvalitativního výzkumu. Výzkumné šetření se zaměřuje na rozhovory s bývalými klienty dětského domova. Cílem rozhovorů je nejen zjistit zpětný pohled na jejich odchod z dětského domova, ale popsat také příchod a pobyt klientů v tomto ústavním zařízení. Zjištěné informace jsou poté analyzovány pomocí otevřeného kódování a rozděleny do kategorií dle jednotlivých témat rozhovoru. Součástí práce je také na základě zjištěných informací stanovit možnosti zlepšení programu „Lépe připraven do života“.

Klíčová slova: dětský domov, školský vzdělávací program, přechod do samostatného života, vychovatel, klient

Annotation:

SVOBODA, Dominik. *View on Children's home former clients changeover to an independent life*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 74. s. Bakalářská práce.

Objective of this bachelor thesis is to ascertain subjective view of former children's home clients concerning their entry to independent life, to analyze children's homes programs, which are set to prepare clients for independent life, and to determine options for their improvement.

This thesis consists of two main parts, theoretical and empirical. The theoretical part addresses introduction to institutional upbringing, and its statistical data for school year 2019/2020, influences and risks which act upon clients of children's homes, and describes school education program of the Children's home Dolní Počernice „Better prepared for life“.

The empirical part is based on qualitative research. The research focuses on interviews with former clients of the children's house. Objective of the interview is not only to ascertain look back to their leaving of the children's home, but also to describe arrival and stay of the clients in this institutional facility.

Ascertained information is then analyzed using open coding and is split into categories per individual conversation topics. Part of the work is also to discover options to improve program „Better prepared for life“ based on information established.

Key words: children's home, school educational program, entry to independent life, tutor, client

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE	11
1.1 Diagnostický ústav (DgÚ).....	11
1.2 Dětský domov (DD).....	12
1.3 Dětský domov se školou (DDŠ).....	13
1.4 Výchovný ústav (VÚ).....	14
1.5 Ústavní výchova v číslech.....	14
1.5.1 Diagnostické ústavy v číslech.....	15
1.5.2 Dětské domovy v číslech.....	15
1.5.3 Dětské domovy se školou v číslech.....	16
1.5.4 Výchovné ústavy v číslech.....	17
2 RIZIKA A VLIVY V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ	18
2.1 Riziko – psychická deprivace.....	19
2.2 Riziko – absence rodičů, domova.....	19
2.3 Riziko – šikana.....	20
2.4 Riziko – vyrůstání s rizikovými jedinci.....	20
2.5 Vlivy – vyrůstání mezi vrstevníky.....	21
2.6 Vlivy – vliv dětského domova na dítě.....	21
3 PŘECHOD DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	22
3.1 Legislativní rámec, možnosti pomoci po odchodu z DD.....	22
3.1.1 Fáze procesu přípravy na vstup do života.....	24
3.2 Školní vzdělávací program - Lépe připraven do života.....	25
3.2.1 Oblasti LPDŽ.....	26
EMPIRICKÁ ČÁST	31
4 ÚVOD DO EMPIRICKÉ ČÁSTI	31
4.1 Metodologie výzkumu.....	31

4.2	Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky	32
4.3	Získávání informací	32
5	ANALÝZA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	33
5.1	Dětský domov Dolní Počernice	33
5.2	Charakteristika souboru respondentů	34
5.3	Interpretace a analýza získaných dat.....	40
5.3.1	Před dětským domovem – diagnostický ústav.....	40
5.3.2	V dětském domově – práce na rodinné skupině	42
5.3.3	V dětském domově – brigády	44
5.3.4	V dětském domově – výjezdy Lépe připraven do života.....	46
5.3.5	V dětském domově – návštěvy institucí	48
5.3.6	V dětském domově – finančně ohodnocený školní úspěch	50
5.3.7	V dětském domově – cvičné bydlení	51
5.3.8	V samostatném životě – startovací byt	52
5.3.9	V samostatném životě – kontakt s rodinou.....	53
5.3.10	V samostatném životě – po odchodu z dětského domova	55
5.3.11	V samostatném životě – pomoc od dětského domova - finanční	57
5.3.12	V samostatném životě – pomoc od dětského domova – ostatní	58
5.3.13	V samostatném životě – vztah k bývalým vychovatelům.....	59
5.3.14	V samostatném životě – OSPOD, sociální kurátor, neziskové organizace	61
5.4	Možnosti zlepšení školského vzdělávacího programu.....	62
5.5	Shrnutí výsledků výzkumného šetření	65
	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	71
	SEZNAM TABULEK.....	74

ÚVOD

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou přechodu klientů dětského domova do samostatného života. Ve většině případů zažívá odchod z domova každý člověk, avšak u klientů dětských domovů je tento životní krok velmi specifický. Ve chvíli, kdy dosáhnou osmnácti let a nechtějí již studovat, musí povinně opustit dětský domov. V tom okamžiku se stávají dospělými a zodpovědnými sami za sebe. Ne vždy mají klienti možnost obrátit se na rodinu, najít u nich zázemí, podporu či pomoc v rozhodujících chvílích jejich života. Mnozí při odchodu z dětského domova zažívají pocit strachu ze začlenění do společnosti a z možného neúspěchu. Většina klientů zažívá pocit volnosti, neboť se zbavili neustálého dohledu a kontroly. Bohužel ne všichni jsou na tuto časnou dospělost připraveni.

Po odchodu z dětského domova si klienti musí většinou sami zařídit bydlení, nalézt zaměstnání a obstarat vše, co je s přechodem do běžného života spojeno. Ne vždy se stává, že tyto životní nezbytnosti získají ihned po odchodu z dětského domova. Důvodem nemusí být nedostatek příležitostí nebo nabídek, ale nevěle či nezájem práci nebo určité společenské postavení získat. Mohou se obrátit na své vychovatele, ale málokdo této možnosti využívá.

V bakalářské práci jsou stanoveny dva hlavní cíle. Prvním z nich je zjistit subjektivní pohled bývalých klientů Dětského domova Dolní Počernice na jejich přechod a vstup do samostatného života, se zaměřením na školský vzdělávací program dětského domova („Lépe připraven do života“). Druhý cíl se týká vymezení možností zdokonalení tohoto školského vzdělávacího programu. Součástí stanovených cílů je také zjistit využití pomoci ze strany dětského domova, orgánu sociálně právní ochrany dětí a sociálního kurátora při odchodu klientů z dětského domova.

Jelikož je Dětský domov Dolní Počernice místo, kde pracuji nejen já, ale také má matka, byla volba tématu práce jasná. V kontaktu s klienty tohoto dětského domova jsem již od svých šesti let. Za tu dobu jsem se seznámil s velkým množstvím dětí, strávil s nimi spoustu času a absolvoval řadu akcí. Byl jsem svědkem mnoha odchodů z dětského domova do samostatného života, a díky kontaktu matky s klienty jsem měl možnost sledovat jejich začlenění do společnosti a budování životů. Toto téma je dle mého názoru velmi zajímavé a důležité, a proto jsem si ho vybral do své práce.

Prostřednictvím autentických rozhovorů s bývalými klienty je mým cílem zjistit jejich zpětný pohled na odchod z dětského domova, a díky tomu stanovit možnosti zlepšení školského vzdělávací programu, které by jim před odchodem z dětského domova do samostatného života nejvíce pomohly. Přesvědčit osmnáctiletého člověka, aby zůstal v dětském domově či alespoň dostudoval střední školu, je velmi složité a prakticky nemožné. Z toho důvodu je také jedním z mých cílů nalezení možností lepšího připravení klientů na první dny mimo dětský domov.

Práce bude rozčleněna na dvě hlavní části, část teoretickou a část empirickou. První kapitola teoretické části se bude věnovat obecnému seznámení s ústavní výchovou. Mezi hlavní činitele, které ovlivňují klienty dětských domovů v jejich růstu a edukaci jsou na ně působící rizika a vlivy, které budou popsány v druhé kapitole bakalářské práce. Poslední kapitola bude zaměřena na legislativnímu ukotvení a samotné seznámení se školským vzdělávacím programem Dětského domova Dolní Počernice.

Empirická část bude vycházet z kvalitativního výzkumného šetření, které bude popisovat přechod bývalých klientů dětských domovů do samostatného života. Další složkou této části bude charakteristika metody, popis vytyčených cílů, výzkumných otázek šetření, stručná charakteristika Dětského domova Dolní Počernice a souboru respondentů. Na základě informací z rozhovorů budou získané poznatky interpretovány a zpracovány pomocí otevřeného kodování do okruhu témat. V závěru této části budou na základě informací z rozhovorů vytyčena možná zlepšení, která by lépe připravila klienty dětských domovů na přechod do samostatného života.

TEORETICKÁ ČÁST

V této části bakalářské práce vymezím pojem ústavní výchova. Budou popsány její druhy, nahlédneme do statistických údajů za školní rok 2019/2020 a přiblížíme její možná rizika a vlivy. Seznámíme se také s programem „Lépe připraven do života“, jež napomáhá dětem při odchodu z dětského domova do samostatného života.

1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE

Ústavní výchova v České republice je definována zákonem číslo 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Ústavní výchova se zde dělí na tyto zařízení (zákon č. 109/2002 Sb., § 2, odstavec 1):

- a) diagnostický ústav,
- b) dětský domov,
- c) dětský domov se školou,
- d) výchovný ústav.

V těchto zařízeních mohou být klienti od tří do dvaceti šesti let (po řádném splnění všech podmínek). Většinou však ústavy opouští po dosažení zletilosti. Zařízení zajišťují náhradní výchovnou péči v zájmu zdravého vývoje každého dítěte, řádné výchovy a také jeho vzdělávání. Jsou zde mimo jiné zajištěna základní práva všech dětí na výchovu a vzdělávání. Zařízení se snaží spolupracovat s rodinami dětí a pokoušejí se jim pomáhat, aby mohly být děti navraceny zpět do rodin. Zařízení mohou pomáhat i při rodinných terapiích či nácviku rodičovských a dalších dovedností.

Rozhodnutí o umístění dítěte případně dospívajícího vydává soud na základě soudního rozhodnutí a návrh podává Orgán sociálně-právní ochrany dětí (zákon č. 109/2002 Sb., § 1, odstavec 2).

1.1 Diagnostický ústav (DgÚ)

Aktuálně se na našem území nachází 13 diagnostických ústavů. Ty se dělí na diagnostické ústavy pro děti a pro mládež (rozdělené dle ukončení povinné školní

docházky). Diagnostické ústavy plní mnoho funkcí, jejich stěžejním úkolem je celková diagnostika dítěte. Dále se zabývají například úkoly terapeutickými, organizačními, výchovně-vzdělávacími a metodickými. Pobyt v diagnostickém ústavu může být nařízen soudně, nebo může dítě přijít dobrovolně (většinou na žádost rodičů). V naprosté většině případů je však rozhodnutí o umístění dítěte do diagnostického ústavu nařízeno soudně a dítě sem přichází z dětského domova. (Databáze ústavní výchovy – MŠMT, ©2018 – 2019)

V diagnostickém ústavu (dle zákona č. 109/2002 Sb., § 5, odstavce 6) dítě pobývá zpravidla maximálně 8 týdnů.

„Naprostá většina svěřenců je po zhruba dvouměsíčním pobytu v diagnostickém ústavu umístěna ve výchovném ústavu.“ (Matoušek, 1998, s. 161). Uvedené tvrzení již v současnosti neplatí. Po porovnání se statistickou ročenkou školství z roku 2019 bylo dětí umístěných po 8 týdenním pobytu do výchovného ústavu pouze 18% z celkového počtu umístěných dětí. Nejvíce dětí odešlo z diagnostických ústavů do rodinné péče (38,6%). V porovnání s ostatními zařízeními pro výkon ústavní péče bylo do výchovného ústavu umístěno 30% z celkového počtu dětí.

Dle statistické ročenky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2019), bylo v diagnostických ústavech o 63% více dětí, jejichž pobyt přesáhl 8 týdnů, než dětí, které v zařízení strávily zákonem stanovenou dobu.

Aktuální je však tvrzení (Matoušek, 1998), že značné procento svěřenců je romského původu. V některých zařízeních více než polovina.

Klient diagnostického ústavu se na základě celkové diagnostiky může mimo výchovný ústav přesunout i do dětského domova nebo do dětského domova se školou.

1.2 Dětský domov (DD)

„Výkon ústavní výchovy svěřenců bez vážných poruch chování zajišťují dětské domovy.“ (Jedlička a kolektiv, 2004, s. 310). Dětské domovy jsou určeny dětem ve věku v rozmezí od tří do osmnácti let (spodní i horní hranice je flexibilní).

Co se náhradní ústavní péče týká, dětské domovy jsou nejrozšířenějším typem v České republice (Pávková, 1999). V současné době je na území České republiky 138 dětských domovů, čili za posledních 30 let se stav nezměnil.

Klientům je zde zajištěno ubytování, strava, mimoškolní činnosti a výchovná práce s nimi. Na základní, střední, speciální či vysoké školy dochází klienti mimo areál dětského domova, a to do státních nebo soukromých škol.

Dětské domovy jsou rozděleny do rodinných skupin. V každém dětském domově musí být nejméně dvě rodinné skupiny a maximálně šest rodinných skupin (výjimka může být udělena ministerstvem). V těchto skupinách jsou děti různého věku a pohlaví. Maximální počet dětí na jedné rodinné skupině je osm, nejméně však pět. Pokud jsou v dětském domově sourozenci, zpravidla se zařazují všichni na jednu rodinnou skupinu. V tomto případě může také dojít k výjimce, kdy do dětského domova nastoupí dítě mladší tří let.

Rodinné skupiny se snaží co nejvíce přiblížit život mimo dětský domov. Denní režim je nastavený obdobně jako v běžné rodině. Na začátku měsíce jsou rodinným skupinám přiděleny finanční prostředky, kterými budou disponovat po následující měsíc. Do hospodaření se snaží zapojovat všechny děti.

Důraz se dle Průchy (2009) klade na integraci dětí z dětského domova mezi běžnou populaci.

1.3 Dětský domov se školou (DDŠ)

Dětský domov se školou je určen dětem ve věku od šesti let až do ukončení povinné školní docházky.

Do tohoto zařízení jsou umístěny děti, nad kterými je nutný neustálý dohled – zpravidla jde o děti se závažnými poruchami chování. Z toho důvodu je součástí dětského domova i škola. Stejně jako v dětských domovech je zařízení rozděleno do rodinných skupin, obývaných pěti až osmi klienty. Činnost a režim dětských domovů se školou je zde také obdobný.

Pokud pominou důvody umístění dítěte do dětského domova se školou, je dítě následně dle zákona č. 109/2002 Sb., §13, odstavce 5: „...*přeřazeno do školy, která není součástí dětského domova.*“ Pokud však výchovné problémy přetrvávají i po ukončení povinné školní docházky, dítě je přeřazeno do výchovného ústavu (zákon č. 109/2002 Sb.).

1.4 Výchovný ústav (VÚ)

Výchovný ústav, definovaný zákonem č. 109/2002 Sb., § 14, stejně jako dětský domov se školou, zajišťuje výchovu i vzdělávání svých klientů. Klientelu tvoří převážně mladiství od patnácti do osmnácti let věku s vážnými poruchami chování.

Do výchovného ústavu se lze dostat přímo z diagnostického ústavu, nebo z dětského domova se školou. Jednou z příčin umístění může být to, že dětský domov se školou nenabízí následný výuční obor, dítě přesáhlo již stanovený věk pro umístění v tomto zařízení a je potřeba neustálá kontrola nad jeho chováním.

Problémem výchovných ústavů je nízký počet zařízení (v současné době pouze 25) a jejich malá diferencovanost. Škoviera (2007) ve své publikaci dodává, že následným problémem je nepřipravenost prostředí přijmout do běžného života bývalé klienty výchovných ústavů.

1.5 Ústavní výchova v číslech

V následující podkapitole lze pozorovat, jak velké procento dětí a mládeže prošlo (před umístěním do dětského domova, dětského domova se školou nebo do výchovného ústavu) diagnostickým ústavem. Výzkumné šetření bylo provedeno ve školním roce 2019/2020 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Tabulka 1: Ústavní výchova ve školním roce 2019/2020

Území	Počet zařízení celkem	Lůžková kapacita	Celkem
Česká republika	204	7496	6394

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Z této tabulky lze zjistit, že na našem území se při posledním šetření ve školním roce 2019/2020 nacházelo celkem 204 zařízení pro ústavní výchovu (dále ZÚV). Byly naplněny na 85,3%.

V následujících podkapitolách jsou uvedeny statistiky jednotlivých typů ZÚV.

1.5.1 Diagnostické ústavy v číslech

Tabulka 2: Diagnostické ústavy ve školním roce 2019/2020

Území	Počet zařízení celkem	Lůžková kapacita	Celkem	Přijetí celkem	Rozmístění celkem
Česká republika	13	478	394	1166	746

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Průměrná lůžková kapacita jednoho diagnostického ústavu je necelých 36 lůžek. Z diagnostického ústavu odejde každý měsíc průměrně pět dětí, ale přijato je každý měsíc osm dětí.

Dle zákona č. 333/2012 Sb. se mění zákon č. 109/2002 Sb. Před tímto zákonem muselo každé soudem uznané ohrožené dítě projít diagnostickým ústavem. Nedochovalo tedy k nevhodnému výběru pozdějšího zařízení. Tento zákon však uschopňuje diagnostické ústavy **umístovat děti do dětských domovů a dětských domovů se školou** pouze na základě osobní dokumentace dítěte, a hlavně **bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu**. Může tak dojít k chybnému výběru zařízení. (Válková, 2016)

1.5.2 Dětské domovy v číslech

Tabulka 3: Kapacita a diagnostika klientů dětských domovů

Území	Počet zařízení celkem	Lůžková kapacita	Celkem	Diagnostika v DgÚ	
				Proběhla	Neproběhla
Česká republika	138	4964	4248	739	3509

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Při posledním průzkumu bylo v dětských domovech umístěno 4248 dětí (průměrně 31 dětí na 1 zařízení, s průměrnou kapacitou 36 dětí na zařízení) a naprostá většina dětí neprošla Diagnostickým ústavem (82,6%).

Kapacita dětských domovů byla při posledním sčítání ve školním roce 2019/2020 naplněna na 85,6%.

Tabulka 4: Příjem klientů do dětských domovů

Území	Nově přijatí celkem	Z celku		
		Z původní rodiny	Z náhradní rodinné péče	Z jiného ZÚV
Česká republika	1101	541	114	446

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Do dětských domovů bylo 40,5% dětí přijato z jiného ZÚV. Přimo z rodiny bylo umístěno 49,1% dětí.

Tabulka 5: Odchody klientů z dětských domovů

Území	Odchody celkem	Z celku			
		Děti propuštěné trvale	Děti ubytované mimo zařízení	Uskutečněné adopce	Do pěstounské péče
Česká republika	1062	897	19	3	116

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Naprostá většina dětí odešla z DD natrvalo (84,5%). Tento údaj však o ničem nevyovídá. V tomto údaji jsou zahrnuty jak děti, které odešly do života (18+), tak děti, u kterých důvod k ústavní péči zanikl, ale například i děti, které odešly do jiného ZÚV. Z uvedeného čísla nelze například vyčíst chybnou diagnostiku, či jestli dítě vůbec diagnostikou prošlo.

Dětí, jež odešly do pěstounské péče je 10,9%, adoptovaných bylo pouze 0,3%. Zbytek tvoří děti ubytované mimo zařízení (internátní školy, terapeuticko-komunitní centra a podobně). Odchodů z dětských domovů bylo o 3,7% méně než dětí přijatých.

1.5.3 Dětské domovy se školou v číslech

Tabulka 6: Kapacita a diagnostika klientů dětských domovů se školou

Území	Počet zařízení celkem	Lůžková kapacita	Celkem	Diagnostika v DgÚ	
				Proběhla	Neproběhla
Česká republika	28	958	759	493	266

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Na základě poslední šetření z roku 2019/2020 bylo zjištěno, že v dětských domovech se školou je umístěno 759 dětí (průměrně 27 dětí na 1 zařízení s průměrnou kapacitou 35 dětí na zařízení) a většina dětí prošla diagnostickým ústavem (~65%). Dětské domovy se školou byly při posledním sčítání naplněny na 79,2%.

Tabulka 7: Příjem klientů do dětských domovů se školou

Území	Nově přijatí celkem	Z celku		
		Z původní rodiny	Z náhradní rodinné péče	Z jiného ZÚV
Česká republika	464	141	10	313

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Do dětských domovů se školou bylo 67,5% dětí přijato z jiného ZÚV (většinou z diagnostického ústavu). Přimo z rodiny bylo přijato 30,4% dětí.

Tabulka 8: Odchody klientů z dětských domovů se školou

Území	Odchody celkem	Z celku			
		Děti propuštěné trvale	Děti ubytované mimo zařízení	Uskutečněné adopce	Do pěstounské péče
Česká republika	367	241	19	0	2

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Z odchodů klientů z dětských domovů se školou opět nelze vyčíst, kolik dětí odešlo do života (18+), do rodiny, nebo například do výchovného ústavu z důvodu ukončení povinné školní docházky. Celkově však trvalých odchodů bylo 65,7%. Pouze 5,2% dětí bylo ubytovaných mimo zařízení a do pěstounské péče odešlo méně než 1% dětí. Odchodů z dětských domovů se školou bylo o 26,4% méně než dětí přijatých.

1.5.4 Výchovné ústavy v číslech

Tabulka 9: Kapacita a diagnostika klientů výchovných ústavů

Území	Počet zařízení celkem	Lůžková kapacita	Celkem	Diagnostika v DgÚ	
				Proběhla	Neproběhla
Česká republika	25	1096	993	620	373

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Z této tabulky lze zjistit, že ve výchovných ústavech bylo umístěno 993 dětí (průměrně 40 dětí na 1 zařízení, s průměrnou kapacitou 44 dětí na zařízení) a většina dětí prošla diagnostickým ústavem (62,4%).

Výchovné ústavy byly při posledním sčítání naplněny na 90,6%.

Tabulka 10: Příjem klientů do výchovných ústavů

Území	Nově přijatí celkem	Z celku		
		Z původní rodiny	Z náhradní rodinné péče	Z jiného ZÚV
Česká republika	642	118	6	518

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Do výchovných ústavů bylo 80,7% dětí přijato z jiného ZÚV (většinou z diagnostických ústavů a dětských domovů se školou) a přímo z rodiny bylo přijato 18,4% dětí.

Tabulka 11: Odchody klientů z výchovných ústavů

Území	Odchody celkem	Z celku			
		Děti propuštěné trvale	Děti ubytované mimo zařízení	Uskutečněné adopce	Do pěstounské péče
Česká republika	703	666	28	0	3

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Klientelu výchovných ústavů tvoří děti od patnácti do osmnácti let. Z uvedené statistiky lze zjistit, že většina trvale propuštěných dětí (94,7%) odešla již do života. Menší část těchto dětí odešla do jiného zařízení či do rodin. 4% dětí bylo ubytovaných mimo výchovné ústavy a méně než 1% dětí odešlo do pěstounské péče.

Odchodů z výchovných ústavů bylo o 9,3% více, než dětí přijatých.

2 RIZIKA A VLIVY V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ

„Ústavní péče má nezanedbatelná rizika pro klienty; tato rizika se liší podle toho, v kterém věku a v jaké životní situaci se klient do dané ústavní péče dostal.“
(Matoušek, 1995, s. 62)

2.1 Riziko – psychická deprivace

„Citová deprivace je způsobena nedostatkem specifických emočních podnětů, absencí stabilního a spolehlivého vztahu s mateřskou osobou a z toho vyplývajícím nedostatkem sebedůvěry, jistoty a bezpečí.“ (Vágnerová, 2014, s. 174)

„Ústavní deprivace způsobuje vážné poruchy ve vývoji intelektovém i emočním.“ (Langmeier, Matějček, 2011, s. 83).

Citová deprivace, jak uvádí Langmeier a Matějček (2011), se odráží ve vývoji dítěte. Deprivované dítě se v dospívání může ve velkém množství oblastí chovat nevypěle, podobně jako dítě předškolního věku, tedy nediferencovaně a primitivně. U dítěte se bohužel velmi často nezlepší psychická stránka ani po umístění do pěstounské péče, ani při spolupráci se specializovanými pracovníky či návštěvě speciálně pedagogických terapií. Děti vychovávané od narození v pěstounské péči mívají rozmanité poruchy chování – vyplývají převážně z narušených rodinných vztahů.

Deprivace se může odrážet i v kognici, kdy dítě není schopno empatie, porozumění chování ostatních a nesprávně reaguje na vzniklé situace. Chování deprivovaného jedince je také neúměrné věku. Dítě může být impulzivní, agresivní, ale i samotářské a opatrné (projevy jsou velmi individuální).

2.2 Riziko – absence rodičů, domova

„Domov pro nás znamená místo, kde jsou „naši“. Místo, kde jsou naši lidé, ti kdo k nám patří, a k nimž patříme my. Místo kde jsme přijímáni, kde se nemusíme přetvařovat, kde nemusíme nic předstírat.“ (Matějček, 1994)

Pro dítě je rodina místo, kde se učí hlubokým a trvalým citovým vztahům. Pokud nejsou tyto vztahy pevné, a jsou zároveň povrchnější a krátkodobější, výchova se blíží výchově ne-rodinné, což má dopad na budoucí život jedince. V rodině je zahrnuta i potřeba životní jistoty, která je zde uspokojována, stejně tak jako láska, která je přijímána a opětována. (Matějček, 1994)

Vágnerová (2000) udává, že ztotožnění s rodiči slouží jako obohacení dětské identity a zároveň jsou rodiče dítěti emocionálně významnou autoritou. Představují mu ideál, kterému se chce dítě ve všech směrech přiblížit, a současně se s ním identifikuje.

Dítěti, žijícímu v ústavní péči, se tyto jistoty dostávají v jiném měřítku a jeho budoucí vnímání rodiny a jistot se může negativně projevit po odchodu z ústavní péče.

2.3 Riziko – šikana

Šikana bývá nenápadná a často se vyskytuje mimo dohled dospělých. Spousta dětí ji trpí v tichosti. V naprosté většině případů se projevuje slovním napadáním, dochází k zesměšňování či ponižování a dítě je z kolektivu vyloučeno. Při šikaně může dojít i k ublížení na zdraví a to v případě různého tělesného násilí. Dospělí, kteří v období dospívání šikanu zažili, uvádějí rozmanité vážné potíže. Ženy nejsou schopny důvěry a mohou mít strach z nově vzniklých situací a z úspěchu. U mužů se objevují problémy stejné, mohou však být nekomunikativní, samotářští. Zároveň vysoké procento žen i mužů pomýšlelo na sebevraždu, někteří se o ni i pokusili. (Train, 2001)

Jedním z druhů šikany mohou být nadávky a výhrůžky od vrstevníků, nebo také slovní útok od dospělé osoby. Pokud přichází slovní šikana od dospělých, od těch, kteří mají nad dětmi moc a jsou chytřejší, ničivý dopad útoků je dlouhodobější. Když o dítěti pronese dospělý, že je hloupé, dítě nedokáže slovo dospělého zcela zpochybnit a může se stát mladou obětí. (Bourcet, Gravillonová, 2006)

„Následky agrese se liší podle osobnosti oběti, agresora a podle okolností. Všechny nebo téměř všechny oběti cítí stud a vinu, jiné zacházejí tak daleko, že se s agresorem ztotožní. Většina napadených zažije fázi akutního stresu ihned po napadení. Posttraumatické příznaky se mohou projevit až po týdnech či měsících.“ (Bourcet, Gravillonová, 2006, s. 33)

2.4 Riziko – vyrůstání s rizikovými jedinci

Vyrůstání s rizikovými jedinci přináší mnoho negativního. Dítě je jimi ovlivňováno prakticky nepřetržitě, a pokud je do takové společnosti vrstevníků přijato, snaží se o obdiv ostatních členů této rizikové skupiny. Setrvání ve skupině může potlačovat individualismus. (Nakonečný, 2009)

Jedinci z rizikových skupin mohou páchat trestné činnosti, kdy dle Macka (2003) tvoří třetinu trestné činnosti mladistvých majetková trestná činnost, a to konkrétně krádeže. Dále uvádí, že konzumace alkoholu a dalších drog se dle prováděných výzkumů zvyšuje.

2.5 Vlivy – vyrůstání mezi vrstevníky

Dítě, vyrůstající v běžné rodině, se setkává se svými vrstevníky ve škole a v rámci různých zájmových činností. Dále mívá mimo rodinu skupinu přátel, se kterými tráví svůj volný čas.

Dítě, vyrůstající v ústavní péči, je však svými vrstevníky obklopeno neustále, tudíž vzniká větší šance, že ho vrstevníci budou ovlivňovat v jeho životě. Vlivy mohou být jak pozitivní, tak negativní (negativní vlivy na jedince jsou vypsány v kapitole 2.4).

Dle mého názoru mezi pozitivní vlivy může patřit snaha jedince přiblížit se skupině s dobrými školními výsledky. Děti se mohou navzájem motivovat k lepším výsledkům a následně si porovnávat své známky či jiná hodnocení a odměny.

2.6 Vlivy – vliv dětského domova na dítě

Mezi negativní vlivy dětského domova na dítě patří například institucionální zneužívání. Někteří odborníci, kteří hájí práva dětí, uvádějí, že nepříznivé vedlejší účinky má každá ústavní péče. Příkladem může být stigmatizace, kdy dítě z dětského domova dostane nálepku „toho z ústavu“, „mentálně postiženého“, či například „emocionálně narušeného dítěte“. Jiní odborníci zdůrazňují nebezpečí vzniku deprivace v závislosti na škodlivý vliv izolace od vnějšího světa. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

O dítě v dětském domově pečují vychovatelé, kteří by v jeho výchově měli zastoupit roli rodiče a dospělé osoby, která dítě vede životem, motivuje, učí různým znalostem a dovednostem, poskytuje mu zámezi, pocit bezpečí a důvěry, apod..

Návštěvy sociálních pracovníků také mohou ovlivnit dětskou psychiku. Dle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 29, odstavce 2 se musí provádět nejméně jednou za tři měsíce. Z důvodu vytíženosti pracovníků OSPOD se mohou tyto návštěvy provádět i ve školách, kdy je dítě omluveno z výuky. Pro některé z nich to je však velkou psychickou zátěží – cítí stud za skutečnost, že jsou v dětském domově a tato návštěva je před spolužáky „usvědčuje“.

OSPOD dále může pořádat případové konference (dle zákona č. 359/1999 Sb., § 10, odstavce 3e), kde se řeší konkrétní situace ohrožených dětí. Na těchto konferencích bývají rodiče dítěte, vychovatelé, samotné dítě, ale může zde být i třídní učitelka ze školy. Zde je na uvážení pracovníce OSPODu, zda je dítě na konferenci

připraveno. Přítomnost u takového jednání může být pro dítě velmi stresující a psychicky náročná.

3 PŘECHOD DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA

Vstup do samostatného života je pro většinu mladých velmi obtížný, zvláště pak pro osoby, které se při tomto těžkém kroku nemohli obrátit či spolehnout na svou rodinu. Děti z dětských domovů jsou na tento přechod připravovány od patnácti let kontinuálně a s každým přibývajícím rokem jsou přípravy intenzivnější. Takovou důkladnou přípravu děti z běžných rodin často nemají. V běžných rodinách probíhá vše spíše přirozeně a vyplývá ze života, dětské domovy se však na tento proces přímo zaměřují a děti na samostatný život připravují.

Dle Svobodové (2007) se věk odchodu z domova a přesouvání do samostatného života pomalu posouvá na období mezi 24. až 27. rokem života. Klienti dětského domova odcházejí často kolem osmnácti let. Dosažení tohoto věku však neznamená, že dítě musí odejít a rozhodně neznamená, že je dítě na odchod do běžného života připraveno. Dítě například není schopno odpoutat se od závislosti na vychovatelích, být zodpovědný za své rozhodování a chování a následně za vzniklé důsledky, zaměřit se na druhé, nebo vyspět na určitý stupeň osobnostní zralosti (Sobotková, 2014).

„U mladistvých a mladých dospělých od 15 do 26 se naopak proces přípravy na vstup do života více aktualizuje, a je tedy ve větší míře specificky zacílen.“ (Běhounková, 2012, s. 152) V tomto období života se děti v dětských domovech více připravují například na komunikační dovednosti ve vzniklých situacích (na poště, u lékaře, apod.).

3.1 Legislativní rámec, možnosti pomoci po odchodu z DD

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 109/2002 Sb.) se zabývá i otázkou přípravy dětí a mladistvých převážně v kontextu *přípravy na budoucí zaměstnání, z hlediska organizačního zabezpečení ukončení pobytu v zařízení, věcné pomoci při odchodu zletilých ze zařízení a poradenstvím v průběhu a po odchodu ze zařízení.* Zmíněný zákon udává, že mladý dospělý může zůstat

v institucionálním zařízení i po dosažení 18 let věku, pokud se i nadále připravuje na budoucí povolání a je nezaopatřený.

Tabulka 12: Věkové rozmezí klientů dětských domovů

Území	Celkem dětí	Z celku		
		Od 15 do 18 let	18leté a starší	Z toho dobrovolně prodloužený pobyt
Česká republika	4248	715	417	395

(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2020)

Z uvedené statistiky prováděné ve školním roce 2019/2020 můžeme vyčíst, že klienti, jež dosáhli věku osmnácti a více let, dětských domovů tvoří 9,8% z celkové klientely dětských domovů. Zároveň dobrovolně prodloužený pobyt má naprostá většina z těchto dětí (94,7%). Z ročenky vydávané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy nelze zjistit, kolik mladistvých po dosažení osmnácti let z dětských domovů odešlo, a kolik jich naopak zůstalo na dobrovolně prodlouženém pobytu. Ze statistik vydávaných Ústavem pro informace ve vzdělávání do roku 2011 lze však vyčíst, že naprostá většina mladistvých po dosažení 18 let věku dětské domovy opouští.

Nejméně půl roku před odchodem mladistvého je ředitel daného zařízení povinen informaci o odchodu předat na příslušný obecní úřad. Jedná-li se o odchod z důvodu zletilosti, ředitel zařízení je povinen umožnit mladistvému schůzku se sociálním kurátorem [zákon č. 109/2002 Sb., § 24, odstavec 1, písm. j) – l)].

Díky nároku na věcnou pomoc a jednorázový peněžitý příspěvek se může mladý člověk po dosažení zletilosti a následném odchodu ze zařízení dostat k financím. Nárok na věcnou pomoc či peněžitý příspěvek činí v současné době (dle nařízení vlády č. 460/2013 Sb.) 25000,- a podle § 4 zmíněného nařízení je vypláceno dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v zařízení.

Dále je dle zákona č. 109/2002 Sb., § 33 dítěti po odchodu z dětského domova poskytována následná poradenská pomoc ze strany OSPOD se zajištěním práce a bydlení, a i nadále je dítěti po odchodu ze zařízení poskytována pomoc poradenská při řešení tíživých životních situací.

Vyhláška č. 438/2006 Sb. upravuje podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a zabývá se i ubytováním. V zařízení

mohou být zřízeny bytové jednotky, které mohou být obývány jedním až třemi dětmi ve věku šestnáct a více let. Zde se děti připravují na ukončení ústavní výchovy individuálněji než na klasických rodinných skupinách. Těmto bytovým jednotkám se říká cvičné byty. Obývání prostorů podléhá vnitřnímu řádu zařízení.

Některé dětské domovy nabízí svým klientům po opuštění zařízení startovací byty. Byty jsou pronajímány na dobu určitou. Zde platí nájemníci snížené nájemné, které se každým rokem částečně zvyšuje. Při odchodu ze startovacího bytu by měl být nájemník připraven na standardní výši nájmu při následném bydlení.

3.1.1 Fáze procesu přípravy na vstup do života

Dítě by mělo být připravováno na odchod do samostatného života již ode dne nástupu do zařízení. Tento proces přípravy na vstup do života má tři fáze.

V první fázi přípravy dítěte na vstup do samostatného života se vytváří *plán podpory a péče*. V zařízení je vypracován *plán rozvoje osobnosti dítěte* (zákon č. 109/2002 Sb.), ve kterém se vypracuje následný plán pro nejvhodnější práci s dítětem, díky kterému bude začlenění do běžného života jednodušší. Plán mimo jiné obsahuje například hygienické a stolovací návyky, spolupráci s rodinou, školní výsledky, zájmy, či přání dítěte. *Plán sanace rodiny* (Bechyňová, Konvičková, 2008) je stanoven ve spolupráci s poskytovateli sociálních služeb. Dítě je s prvotním plánem rozvoje seznámeno, v dalším průběhu pomáhá se sestavováním následného plánu a konečný výsledek je zpracován až po jeho souhlasu. Celý proces se tedy odehrává s dítětem, ne za jeho zády.

Ve druhé fázi procesu je dítěti přiřazen klíčový pracovník, na kterého se může dítě kdykoliv obrátit. Slouží mu jako důvěrník, mentor, průvodce pobytem v zařízení náhradní péče (OSN, 2009). Klíčový pracovník zároveň zařizuje vše, co se dítěte týká – lékařská vyšetření, záležitosti ohledně školní docházky, sjednávání vhodných terapií a dále. V druhé fázi procesu je také zvýšen důraz na udržování vztahu s rodinnými příslušníky (Rushton, Minnis, 2003).

Běhounková (2012) dále udává, že v této fázi odborníci navrhnou uspořádat případovou konferenci, a to nejpozději 6 měsíců před odchodem dítěte ze zařízení náhradní výchovné péče, kde se s dítětem projednají jeho následné možnosti práce, bydlení, partnerské vztahy, kontakty s rodinou, možnosti následného vzdělávání, apod.

Úplný závěr této fáze spočívá v rituálu rozloučení se s ústavní péčí. To může být ve formě terapeutické (rozloučení se s vychovateli, předání si kontaktů, předání posledních rad) nebo ve formě rituální (rozloučení s ostatními členy v ústavní péči). Průběh tohoto loučení záleží na individuálním přání odcházejícího, většinou se však pořádá oslava v zařízení či v restauraci.

Poslední fáze se zaměřuje na preventivně-terapeutické provázení jedince po jeho odchodu ze zařízení. Díky získaným kontaktům z druhé fáze procesu se může jedinec kdykoliv spojit se svým klíčovým vychovatelem či s jinými pracovníky zařízení, ke kterým měl po dobu svého pobytu v zařízení náhradní výchovné péče nejbližší. Pro mladistvé by měla také existovat *návazná ambulantní služba*, s níž by měli být klienti seznámeni již před odchodem ze zařízení. Zde by se jim mělo dostat podpory a poradenské pomoci minimálně tři měsíce po opuštění předchozího zařízení. Klienti však o tuto pomoc musí projevit zájem. (Běhouňková, 2012)

3.2 Školní vzdělávací program - Lépe připraven do života

Samostatnou kapitolou v přípravě dětí na odchod z dětských domovů jsou samotné plány, programy a projekty dětských domovů. V Dětském domově Dolní Počernice je to školní vzdělávací program, jež nese název „Lépe připraven do života“ (LPDŽ). Program pomáhá komplexně rozvíjet děti a mladistvé a připravit je na odchod z dětského domova.

Program se neustále rozvíjí a aktuálně se skládá z následujících témat:

- Systém;
- Láska není pouze sex;
- Nauč se říkat ne;
- Cizí jazyk;
- PC;
- Ekonomika;
- Právo;
- Osobnostní rozvoj;
- Vzdělávání pedagogů.

Program má za cíl kompenzovat negativní zkušenosti dítěte z minulosti, posílit společenské a osobnostní kompetence za pomoci komplexního rozvoje dětí a mladistvých v dětském domově. Následně má program pomoci k úspěšnému začlenění do společnosti po odchodu ze zařízení (což bývá u většiny po dovršení osmnáctého roku života, nebo po ukončení smlouvy o dobrovolném pobytu v zařízení), aby ve vlastním životě co nejlépe obstáli.

Děti jsou zařazeny do programu ihned po přijetí do dětského domova. Program je realizován týdenními plány, které vycházejí z ročních plánů. Výchovně-vzdělávací činností, jež je rozepsána v týdenních plánech, se působí na klienty dětského domova tak, aby u nich byly utvářeny, rozvíjeny a upevňovány klíčové dovednosti a kompetence. Klíčoví vychovatelé vypracovávají samostatné výchovné cíle, které se plní na rodinných skupinách. Cíle vycházejí z dovedností, schopností, zájmů, možností a individuálních potřeb jednotlivých klientů. Na klienty je nutno působit jako na individuality, ale zároveň působit na celou rodinnou skupinu jako na celek.

3.2.1 Oblasti LPDŽ

Program je uskutečňován v oblastech. Základem je propojenost těchto oblastí a spolupráce mezi nimi. Klíčové kompetence klientů jsou zde získávány, rozvíjeny a ukotvovány různými metodami a přístupy. **Tyto oblasti jsou aktuálně následovné:**

- Podpora kvalitní každodenní práce na rodinných skupinách;
- Cílený osobnostně sociální výcvik;
- Workshopy zaměřené na získání praktických informací (bydlení, práce, hospodaření, právo, prevence patologických jevů, vztahy – realizovány na společných výjezdech);
- Nácvik samostatnosti ve cvičných bytech;
- Doplnkové aktivity.

První oblastí je každodenní práce dítěte na rodinné skupině. Pobyt v dětském domově by měl co nejvíce připomínat život v běžné rodině. Díky plnění povinností zadané vychovateli si klienti lépe přivlastňují kompetence, které jsou později potřeba v běžném životě. K dětem a mladistvým je potřeba přistupovat individuálně s respektováním jejich potřeb a projevat o ně zájem, přijetí, podporu, pomoc a výchovu. Jde o posilování kompetencí v navazování nových vztahů a budování vztahů

již navázaných, rozvíjení schopnosti komunikace a spolupráce, v schopnosti nalézt kompromis a učení adekvátního řešení nově vzniklých problémů nebo konfliktů. (Erazimová a Kitzbergerová, 2005).

Při každodenní práci se děti zapojují do každodenního uklízení rodinné skupiny, nákupu potravin či uklízení. Mezi další činnosti lze zařadit praní prádla, žehlení, vaření apod. Mezi dětmi je potřeba rozdělit práci přiměřeně věku (tříletý nebude vařit, osmnáctiletý nebude třídit hračky podle barev).

Program se zaměřuje i na pedagogy, na kterých stojí každodenní práce na rodinné skupině. Podpora pedagogů je realizována například individuální supervizí, týmovou supervizí rodinných skupin, nabídkou a finanční podporou dalšího vzdělávání, realizací týmových výjezdů a podobně.

Druhá oblast (cíleně osobnostně sociální výcvik) je zaměřena na rozvíjení osobnosti nad rámec každodenního pomáhání na rodinné skupině. Zde se klienti učí odbourat psychické a sociální bariéry, které u nich vznikly již v období před nástupem do dětského domova. Díky jejich odstranění jim program pomáhá zvládat dovednosti, kterých dříve nebyli schopni.

Mezi dílčí cíle oblasti patří:

- Bezpečné vyrovnání s traumaty, které vznikly v době již před nástupem do zařízení.
- Nauka samostatnosti, získání odvahy při řešení problémů a překonávání nejistot.
- Rozvíjení komunikačních schopností a zvládnání psychického tlaku.
- Schopnost rozeznat a následně se vypořádat se šikanou – správné pojmenování situace.
- Podporování kladných vztahů s vrstevníky a dětmi ve stejném zařízení.
- Odbourání dětského „to nejde“ a posilování odolnosti vůči tlaku a zátěži.
- Poznání svého „já“ a podporování zdravého sebevědomí.
- Trénování volných vlastností – „*Vůle roste s velikostí zvoleného cíle.*“ (Čačka, 2000, s. 156).

Dále je program určen dětem a mladistvým nad 12 let. Mohou si vybrat alespoň jedno z nabízených témat a následně tak rozvíjet danou oblast:

- Individuální terapie probíhající u externích terapeutů (od 2 hodin měsíčně).
- Skupinové terapie probíhající u externích terapeutů (od 3-4 hodin měsíčně).
- Individuální návštěva programů, podporující sociálně osobnostní rozvoj osobnosti – také probíhá u externích poskytovatelů (mezi tyto aktivity můžeme zařadit návštěvu Letního domu, kde se uskutečňuje víkendové setkání v průměru třikrát za rok).
- Skupinové výjezdy klientů (skupiny jsou rozděleny dle věku, na 12 – 15leté a 16 – 19leté s frekvencí jednou za čtvrt roku). Od roku 2008 je spolupráce sjednaná s externím institutem Alter Ego. Na těchto výjezdech se probírají předem vybraná témata (vybrané samotnými klienty na předchozím výjezdu). Mezi témata patří například „Virtuální realita a sociální sítě“, „Poznej své vnitřní dítě“, „Svět práce“.

Třetí oblast (workshopy zaměřené na získání praktických informací a dovedností) se zaměřuje na získání chybějících dovedností a informací, které jsou potřebné v praktickém životě. Workshopy a semináře jsou realizovány klientům dětského domova nad dvanáct let a zajišťují je většinou externí instituce. Vzdělávání probíhá metodami praktického nácviku, připravení modelových situací a vyhledáváním informací o daném tématu.

Mezi témata probíraných na workshopech a seminářích patří:

- Láska není pouze sex a vztahová problematika. Téma pro děti starší dvanácti let zaměřené na zvládání vztahů všech věkových kategorií, sexuální výchovu a zdravé fungování v rodině.
- Nauč se říkat ne – také pro děti starší dvanácti let. Téma se týká převážně nauky odmítání negativních látek, seznámení se s nimi a poučení o rizicích vzniklých jejich používáním.
- Drogy a prostituce – přiblížit problematiku daného tématu a provázanost, kdy dívky se zkušeností s prostitucí častěji užívají tvrdé i lehké drogy (Burčíková, Kutálová a Hůle, 2008)

- Cizí jazyk – věnováno dětem jakéhokoliv věku. Nauka nového jazyka, zdokonalování se v něm, dále jsou prováděny pravidelná doučování.
- Počítačová gramotnost v MS Office – téma je povinné všem dětem od patnácti do osmnácti let. Nauka v aplikacích MS Word a MS Excel. Dále se například učí používat email.
- Hospodaření domácnosti – povinné pro klienty ve věku sedmnáct až osmnáct let. Naučit se plánovat si příjmy a výdaje.
- Finanční gramotnost - kde získat vhodné poradenství. Mít základní vědomosti o půjčkách, pokutách, platbách, pojištění, exekuci.
- Práce - informace o tom, kde hledat práci či brigádu, co je to úřad práce, a kdy se na něj mohou obrátit. Dokázat rozeznat hrubou a čistou mzdu. Dokázat vytvořit vlastní životopis a zvládnout pracovní pohovor.
- Sociální dávky – kdo má na jaké dávky nárok, a kde si o ně mohou zažádat. Vědomí o dalších přídavcích a příspěvcích.
- Právo – občanské povinnosti, vědět o trestním právu.
- Hledání bydlení, dokázat porovnat cenu bydlení a informovanost o rizicích podepisování smluv.
- Služby státních institucí – sanace rodiny, asistent do rodiny.
- Exkurze – zde se s klienty navštěvuje například úřad práce, dům na půli cesty, azylový dům, probační středisko, věznice, nízkoprahové zařízení, aj.

Čtvrtou oblastí (nácvik samostatnosti ve cvičných bytech) získávají klienti starší šestnácti let samostatnost a zkušenost žít sám se sebou. V Dětském domově Dolní Počernice je momentálně 10 cvičných a startovacích bytů.

Cvičný byt je určen klientům dětského domova starší šestnácti let. Pokud si daný klient chce vyzkoušet cvičné bydlení, je třeba podat žádost, která je doprovázena komentářem klíčového vychovatele, který udává důvody, proč by klient měl/neměl do cvičného bydlení nastoupit. Pokud je klient přeřazen do cvičného bytu, seznámí se s pravidly fungování na cvičném bytě. Zároveň dostává každý měsíc finanční prostředky, kterými disponuje po celý měsíc. Finance jsou rozděleny na tři části – nájemné, strava a provoz. Finance na konci měsíce klient vyúčtuje u provázejícího pedagoga (vychovatel určený pouze dětem ve cvičných bytech). Klient se kdykoliv může obrátit s jakýmkoliv problémem přímo na provázejícího pedagoga nebo může navštívit svou původní

rodinnou skupinu, ze které byl na cvičný byt přerazen. Po třech měsících vytváří provázející pedagog společně s klíčovým vychovatelem hodnocení klienta, které je adresováno vedení dětského domova. Hodnocení zahrnuje prospěch ve škole od nástupu do cvičného bydlení, docházení na brigády, schopnost samostatného bydlení, dodržování pravidel, pořádek na bytě, psychický stav apod. Po vyhodnocení může být klient přerazen zpět na rodinnou skupinu, a tím uvolní cvičný byt jinému klientovi, nebo naopak může pokračovat na cvičném bytě další tři měsíce.

Startovací byt je přechodovou oblastí mezi dětským domovem a samostatným životem. Tato fáze je řazena pod dětský domov, ačkoliv tyto byty obývají mladí dospělí, kteří již nejsou klienty dětského domova. Byt je určen bývalým klientům dětského domova, kteří úspěšně ukončili středoškolské vzdělání. Ti mohou s dětským domovem uzavřít smlouvu na roční pobyt ve startovacím bytě s dotovaným nájemným. Smlouva může být vypovězena jak ze strany mladého dospělého, tak ze strany dětského domova (většinou nedodržování hygienických podmínek). Nájemníci si mohou kdykoliv dojit pro radu za svým bývalým klíčovým vychovatelem nebo za vedením dětského domova. Smlouva může být prodloužena maximálně na tři roky. (Kolektiv DD, 2018)

EMPIRICKÁ ČÁST

Na základě zjištěných poznatků a faktů z teoretické části bakalářské práce je cílem části empirické zjistit prostřednictvím kvalitativního výzkumu zpětný pohled klientů nejen na jejich odchod z dětského domova, ale popsat také příchod a pobyt klientů v tomto ústavním zařízení. Součástí této části práce je také stanovit možnosti zlepšení programu „Lépe připraven do života“, stručně představit Dětský domov Dolní Počernice, soubor respondentů a analyzovat jednotlivé rozhovory.

Přechod z dětského domova do samostatného života není jednoduchý a mnoho případů nedopadá tak, jak by mělo. Přechod nejvíce ovlivňuje samotný dětský domov, který na klienta působí nejen po celou dobu jeho pobytu v něm, ale i několik let poté či celý život. Při rozhovorech s bývalými klienty dětského domova jsem se zaměřil převážně na působení aplikovaného školského vzdělávacího programu na klienty dětských domovů a následné využívání pomoci nabízené ze strany dětského domova, orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) a sociálního kurátora.

4 ÚVOD DO EMPIRICKÉ ČÁSTI

4.1 Metodologie výzkumu

Vybrané téma je beze všeho velmi osobní a pro mnohé citlivé. Metodu šetření jsem proto zvolil formou rozhovorů, kdy se mezi dotazovaným a respondentem vytvoří vztah, příjemná atmosféra a navodí se pocit důvěry, po kterém se respondent může otevřít a svěřit se.

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem rozhovoru.“ (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 17)

Pro své šetření jsem si zvolil metodu hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru. Jeho cílem je dle Švaříčka a Šedřové (2007) získat o studovaném jevu detailní a komplexní informace. Před rozhovory jsem si připravil řadu otázek, které vytvořily schéma průběhu všech rozhovorů. Z daných otázek a schémat poté vznikly jednotlivé okruhy rozdělené dle témat. U každého respondenta se však rozhovor

odkláněl k pro něj důležitým informacím, proto se následná konverzace nesla v improvizovaném duchu o tématech, ve kterých se respondenti nejvíce otevřeli.

4.2 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky

Cílem výzkumného šetření je zjistit subjektivní pohled bývalých klientů dětského domova na jejich přechod a vstup do samostatného života se zaměřením na školský vzdělávací program (LPDŽ) a následnou pomoc ze strany dětského domova, orgánu sociálně právní ochrany dětí a sociálního kurátora. Dalším cílem je vymezit možnosti zdokonalení programu LPDŽ.

Hlavní výzkumná otázka: Dokážou výchovné a pomocné složky klienta v dětském domově komplexně připravit na přechod do samostatného života a na jeho následný kvalitní život?

Vedlejší otázka 1: Poskytuje program LPDŽ přínos při přípravě na samostatný život a jak by ho klienti zdokonalili?

Vedlejší otázka 2: Jak klienti vnímají přechod do samostatného života?

Vedlejší otázka 3: Využívají mladí dospělí po odchodu z dětského domova pomoci ze strany OSPOD, sociálního kurátora, neziskových organizací a dětského domova?

4.3 Získávání informací

Příprava na rozhovory probíhala dlouhou dobu. Již na samém začátku jsem měl téma své bakalářské práce vymyšlené a má představa o rozhovorech týkajících se přechodu z dětského domova do samostatného života byla celkem jasná. Následně jsem tedy kontaktoval řadu respondentů s prosbou o poskytnutí rozhovoru do své bakalářské práce. Někteří s poskytnutím rozhovoru souhlasili, avšak s většinou dotázaných komunikace zanikla již na počátku.

Se všemi oslovenými respondenty jsem se znal již z dob minulých. Z toho důvodu rozhovory probíhaly v přátelském duchu. Postupně jsem si se všemi účastníky rozhovoru domluvil schůzku v jejich domácnosti nebo práci, kde jsme si nejprve popovídali o nás a našich životech, neboť s některými jsem se neviděl řadu let. Poté následovalo přiblížení mé bakalářské práce a okruhu otázek, na které se jich budu ptát. Před začátkem samotného rozhovoru jsem požádal respondenty o povolení

nahrávat náš dialog na diktafon, aby mé následné zpracování odpovědí bylo co nejpřesnější. Jelikož se jednalo o polostrukturovaný rozhovor, který obsahoval řadu improvizací, a byla potřeba řada pohotových reakcí na vývoj našeho rozhovoru, bylo by těžké vše zaznamenávat jen písemně. Od všech jsem povolení nahrávat získal a jsem jim za to velmi vděčný. Na základě této skutečnosti se mi podařilo vytvořit podrobná a autentická analýza jednotlivých dialogů.

Všichni respondenti byli také velmi ochotni sdělit detaily o svém osobním životě, díky tomu vznikla jejich podrobná charakteristika, která zajisté bude velmi přínosná pro porozumění odpovědím v rozhovorech.

5 ANALÝZA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 Dětský domov Dolní Počernice

Dětský domov Dolní Počernice je příspěvková organizace hlavního města Prahy. Je rozdělen na 10 rodinných skupin s kapacitou 70 dětí. Je zastupován ředitelem a dvěma vedoucími pedagogy, pracuje zde 37 pedagogů – vychovatelů. Dále dětský domov zaměstnává dvě sociální pracovnice, ekonomku, finanční referentku, uklízečku, správkyni budov a údržbáře.

Areál dětského domova se nachází na místě bývalého zámku. Čtyři rodinné skupiny jsou umístěny přímo v zámecké budově, pátá se nachází naproti zámku. V areálu dětského domova se nachází dále tři cvičné byty, kanceláře, tělocvična, hudební místnost, výtvarné dílny, umělé sportovní hřiště, tři hřiště na pétanque, dětské hřiště, posilovna a venkovní posilovací stroje.

Mimo zámecký areál nalezneme další 4 rodinné skupiny rozdělené následovně – tři skupiny obývající bytové prostory na Černém Mostě a jedna skupina obývající bytový prostor v Ďáblicích.

Na rodinné skupině je umístěno šest až osm dětí, u kterých se střídají čtyři pedagogičtí pracovníci. Rodinná skupina si sama nakupuje, vaří či uklízí. Systém by měl co nejvíce přiblížit systému rodiny.

Desátá rodinná skupina se skládá z cvičných bytů rozmístěných po Praze. O mládež v bytech se stará jeden provázející pedagog. Startovací byty jsou určeny

odcházejícím dětem po ukončení studia. Cvičné byty jsou určeny dětem od šestnácti let, kteří si chtějí vyzkoušet samostatné bydlení. Zde děti dostanou na začátku měsíce cvičnou výplatu, za kterou přijdou v půlce měsíce zaplatit nájem a poplatky za služby, energie a zároveň proúčtují paragony za potraviny a drogerii. O vše se na bytě starají samostatně, ale dále patří na rodinnou skupinu a společně vše plánují. Kdykoliv se tak mohou spojit se svými vychovateli.

Dětský domov Dolní Počernice je spoluorganizátorem soutěže o nejvšestrannější sportovní dětský domov – Dětský domov CUP. Dále pořádá běžecké a pétanqueové turnaje pro veřejnost. Mezi další aktivity dětského domova lze zařadit spoluorganizování Dolnopočernického dne seniorů a spoluorganizování krajského kola MISS dětský domov (MISS DD). V neposlední řadě jsou zde pořádány výtvarné a hudební aktivity (například „Nejkrásnější koncert“).

V zařízení je umístěno momentálně 35 chlapců a 32 děvčat. Šest klientů zatím nenavštěvuje povinnou školní docházku, na prvním stupni základní školy je momentálně třináct klientů, na druhém stupni dvacet klientů. Střední školy a učiliště navštěvuje rovněž dvacet klientů. Vysokou školu a vyšší odborné vzdělání nenavštěvuje žádný klient. Do osmnácti let se nachází v dětském domově celkem 59 klientů a nad osmnáct let je zde 8 klientů. Tito klienti ještě nemají dokončenou střední školu nebo učiliště a v dětském domově jsou na dobrovolném pobytu.

5.2 Charakteristika souboru respondentů

Výzkumného šetření se účastnilo celkem šest respondentů. Osloveni byli respondenti ve věku od osmnácti do třiceti let, kteří zažili přechod z dětského domova do běžného života. Snažil jsem se získat jak mladší, tak i starší respondenty, aby byly rozhovory co nejpestřejší a mohl jsem porovnat pohled klienta, který domov opustil např. před rokem a naopak pohled klienta, kteří žije mimo dětský domov již několik let, a má tedy určitý odstup a nadhled.

Jak jsem již uvedl výše, všichni respondenti byli velmi sdílní, ochotni povídat o detailech jejich ne vždy úplně šťastného života, a tudíž mohla vzniknout tato podrobná charakteristika. Informace jsem čerpal nejen od nich, ale také od jejich bývalých vychovatelů, kteří mi pomohli některé věci upřesnit a doplnit. Jména

respondentů nebudou samozřejmě uváděna, pro účely této práce využiji oslovení Respondent 1 – 6.

Respondent 1: Prvním respondentem je 27letá bývalá klientka Dětského domova Dolní Počernice na mateřské dovolené.

Do dětského domova přišla tato dívka ve třinácti letech. Ihned po zatčení matky (za pokus o vraždu svého manžela) byla společně se svými dvěma sourozenci převezena do diagnostického ústavu. Nejstarší sestra byla převezena do výchovného ústavu v Hodkovičkách. V dětském domově byla velmi verbálně agresivní a velice vulgární i při běžné mluvě, což byla zažitá norma chování v rodině. Měla ochranné sklony vůči mladším sourozencům, kterým nikdo nesměl nic vytknout či se na ně zle podívat. Velice těžko se sžívala s vychovateli i dětmi na rodince. Byla zvyklá se o sebe starat sama. Neuznávala žádná pravidla a nerespektovala autority.

Zlom v jejím chování nastal v okamžiku, kdy si její nevlastní otec z dětského domova vzal pouze nejmladší vlastní sourozence, s tím, že ona s nejstarší sestrou jsou adoptované. Dále jí řekl, že z ní v budoucnu nic nebude, nic nedokáže a že si nepřeje, aby své 2 nejmladší sourozence jakkoliv kontaktovala. Po tomto momentu se nejprve uzavřela do sebe, ale postupně si začala k tělu pouštět jednu z vychovatelek, které následně začala velmi důvěřovat. Společně vyhledaly pomoc psychologa, kde se učila ovládat svůj vztek na svět kolem ní. Začala sportovat a učit se, aby svému nevlastnímu otci ukázala, že něco dokáže.

Vystudovala zdravotnickou školu a celé studium chodila na brigády, aby nebyla na nikom závislá. Po odchodu z dětského domova byla v devatenácti letech přijata na II. Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy. Protože však zjistila, že je těhotná, musela se rozhodnout mezi dítětem a vzděláním. První dva měsíce tak školu navštěvovala kombinovanou formou, ale jako matka samoživitelka studium časově nezvládala. Celé těhotenství pracovala a všechny peníze, které si šetřila od šestnácti let z brigád, dala do společného bydlení se synem a přítelem. Dva měsíce po porodu začala pracovat v nemocnici jako staniční sestra na zkrácený úvazek. Se svým synem se odstěhovali od partnera po zjištění, že jí soustavně podváděl.

Syn v současné době navštěvuje 1. třídu základní školy a třetím rokem hraje hokej za tým HC Sparta Praha. Respondentka je vdaná a s manželem mají ročního syna. Společně s manželem staví dům.

Respondent 2: Druhým respondentem je 25letá bývalá klientka Dětského domova Dolní Počernice na mateřské dovolené.

V dětství bydlela střídavě u své tety, u matky, v Klokánku, u pěstounů, v diagnostickém ústavu a nakonec v dětském domově. Přijata byla ve svých patnácti letech a strávila v něm pouhých osmnáct měsíců. Po odchodu z dětského domova bydlela s matkou u jejího přítele. Matka nikdy v životě nepracovala a měly spolu spíše kamarádský vztah. Dívka jí má dodnes za zlé, že kvůli jejímu přístupu otěhotněla již v sedmnácti letech.

Když pochopila, že jí matka využívá pouze kvůli penězům, bydlela střídavě u svých přátel a u svého přítele. Ten byl však velmi žárlivý, agresivní a dívku několikrát napadl. Nakonec ho společně se svým synem opustila.

Našla si práci v léčebně v Bohnicích, kde pracovala do nástupu na mateřskou dovolenou. Bydlí v pracovním bytě se synem, s novým přítelem, se kterým má tříměsíční dceru a s matkou, které našla práci a dívka jí pomáhá se vzchopit a postavit na vlastní nohy. Přestože je matce čtyřicet čtyři let, musí ji učit hodnotě peněz, a jak si ušetřit. Dále matce potají šetří peníze, aby se mohla začlenit do běžného života.

Respondent 3: Třetím respondentem je 29letý bývalý klient Dětského domova Dolní Počernice, pracující jako tatér.

Do dětského domova přišel jako chlapec přes diagnostický ústav, do kterého se dostal za krádeže a problémy ve výchově ve svých třinácti letech. Do té doby byl v pěstounské péči u svých prarodičů, z důvodu smrti rodičů. Po umístění do dětského domova se s prarodiči přestal stýkat.

Po příchodu do dětského domova byl chlapec arogantní, vulgární, agresivní a s nikým se nechtěl přátelit. Vychovatele nerespektoval a bral svůj pobyt v dětském domově jako trest. Jeho chování se změnilo, až když se citově navázal na vychovatele rodinné skupiny. Postupně se jeho chování zlepšovalo. Během pobytu v dětském domově dostudoval základní školu a navštěvoval střední odborná učiliště, kdy se učil

postupně na zedníka, malíře, zámečníka a nakonec na pekaře. V den svých osmnáctých narozenin odešel z dětského domova a přestal docházet do školy.

Několik let nemohl najít práci, bydlel u svých známých či přátel, několikrát také „na ulici“. Několikrát využil možnosti bydlení v azylovém domě.

Momentálně pracuje jako tatér a má vlastní tetovací salón. Stále se stýká se svým bývalým vychovatelem, který mu citově nahrazuje rodinu. Má dvouletého syna se svou bývalou přítelkyní. Bydlí u svého kamaráda, užívá lehké drogy a několik let užíval i drogy tvrdé. Nestýká se s nikým ze své rodiny a nezajímá ho jejich osud. Vlastní prarodiče označuje jako pěstouny.

Respondent 4: Čtvrtým respondentem je 20letý bývalý klient Dětského domova Dolní Počernice, který momentálně pracuje jako číšník.

Do dětského domova přišel přes diagnostický ústav, ve kterém byl ubytovaný dle svých slov maximálně šest týdnů. Předtím bydlel s matkou a dvěma sourozenci v malém bytě. Otec rodinu opustil a chlapcům chyběl mužský vzor. Byli oba v pubertálním věku a chtěli si dělat, co chtějí. Matka situaci psychicky nezvládla a začala požívat alkohol. Všechny děti jí byly odebrány a odeslány do diagnostického ústavu. Nejmladší sestra se naštěstí dostala do pěstounské péče ke své pokrevní tetě. Chlapci (13 a 15 let) byli odděleni. Jeden do Dětského domova Dolní Počernice, druhý do výchovného ústavu.

V dětském domově zažíval volnost, která mu byla v diagnostickém ústavu odebírána, a velmi si jí vážil. Vychovatelům pomáhal a díky svému zaměření na sport jezdil na všechny sportovní akce a soutěžil na většině turnajů. Zároveň pro něj bylo velmi obtížné najít motivaci k dokončení středního odborného učeliště. Vidina volnosti a láska k penězům pro něj měly větší hodnotu.

Bydlí sám ve startovacím bytě, který je v areálu Dětského domova Dolní Počernice. Rád se stýká s klienty a vychovateli dětského domova. Mezi všemi je oblíbený, a přestože již není klientem dětského domova, stále respektuje daná pravidla v areálu dětského domova (například přísný zákaz kouření).

Několikrát se snažil pomoci svému bratrovi s bydlením a hledáním pracovní nabídky. Se sestrou jsou v kontaktu a má ji velmi rád. S rodiči mají obtížný vztah. Pravidelně se nestýkají.

Respondent 5: Pátým respondentem je 24letá bývalá klientka Dětského domova Dolní Počernice, která momentálně pracuje jako všeobecná sestra.

Dívka se narodila na Slovensku, po smrti otce se společně s matkou přestěhovaly do Prahy. Sestra se narodila matce a jejímu novému příteli po svatbě. Do dětského domova přišla na vlastní žádost společně se svou sestrou ve čtrnácti letech přes diagnostický ústav. Důvodem bylo matčino holdování alkoholu. Křik a hádky byly ve společné domácnosti na denním pořádku. Vše vyvrcholilo, když nevlastní otec dívku začal zneužívat. Později byl za to odsouzen k sedmi letům odnětí svobody.

Kvůli přechodu do Prahy ze Slovenska měla velký problém s českým jazykem, což vyvrcholilo v osmé třídě základní školy, kterou musela opakovat. Nastoupila do speciální dvouleté katolické školy a teprve následně si dodělala devátý ročník základní školy. Po absolvování nastoupila na zdravotní školu obor ošetřovatel. Po úspěšném zakončení ji škola nabídla přestup do maturitního ročníku. Úspěšně odmaturovala a momentálně jí byla školou nabídnuta možnost studia na vysoké škole obor porodnictví.

Na rodinné skupině byla v době pobytu velmi citlivá, čistotná a pečující. Vrstevníků se spíše stranila a pomáhala s péčí o mladší děti.

V roce 2017 spáchala její matka sebevraždu a dívka převzala péči o svou sestru. Následně byl její nevlastní otec propuštěn z vězení a dívce vyhrožoval. Poté se zaměřil na svou vlastní dceru, kterou se pokusil zneužít. Díky obezřetnosti vychovatelek mu v tom bylo zabráněno a byl znovu odsouzen k odnětí svobody. Tentokrát na patnáct let.

Momentálně žije ve startovacím bytě s přítelem a jejich 2,5letou dceru, o níž se stará vzorně. Dle slov vychovatelek je se svou vůlí a pílí velice výjimečná. Sama toho moc nemá, ale snaží se pomáhat lidem kolem sebe.

Respondent 6: Šestým respondentem je 29letý bývalý klient Dětského domova Dolní Počernice, který momentálně pracuje v logistické firmě.

Chlapec do dětského domova přišel přes diagnostický ústav v osmi letech. Do té doby žil sám se svou schizofrenní matkou, která požívala alkohol a následně hoabila. Respondent se o ní prakticky ve svých osmi letech staral. Několikrát se velmi opila a vyhodila ho z bytu. On pak musel spát před bytem na rohožce. Odejmutí syna a přesunu do diagnostického ústavu předcházelo matčino napadení chlapce nožem. Ten musel být ošetřen v nemocnici. Matka byla umístěna do psychiatrické léčebny.

Z počátku měl chlapec život v dětském domově velmi těžký. Byl malý, obézní, špatně mluvil a byl zařazen na rodinnou skupinu starších chlapců. Do skupiny tudíž vůbec nezapadal, byl ostatními využíván k domácím pracím a uzavřel se do sebe. To se změnilo s příchodem nové vychovatelky, která se postarala o přemístění na rodinnou skupinu s více vrstevníky. Zde začal konečně žít dětství. Užíval si hraní s dětmi, hraní na počítači, které mu do té doby bylo kvůli starším chlapcům odepíráno, a v neposlední řadě si před spaním užíval čtení pohádek. Postupně se začal svěřovat s tím, co vše zažil. Začal docházet ke klinickému logopedovi a k psychologovi. Díky hrám na počítači se zlepšily školní výsledky. Zpočátku zakřiknutý chlapec byl později milý, usměvavý, veselý a společenský. Kvůli své postavě sport nikdy nevyhledával, ale za dětský domov na turnajích velmi rád hrál fotbal a jiné kooperativní sportovní aktivity.

Z dětského domova odešel po úspěšném splnění maturitní zkoušky na střední škole výpočetní techniky. Matku měl vždy moc rád. Věděl, že je nemocná a že za své chování nemůže. Ta ho celý život v dětském domově navštěvovala. Chvilí po opuštění dětského domova žil s ní v bytě a znovu se o ni staral. Pracovní pozici mu pomohla najít vychovatelka a pracoval ve výpočetní firmě. Když byl v práci, tak matka třikrát zapálila byt. Musela být proto umístěna do léčebny dlouhodobě nemocných. Pro něj to bylo velmi obtížné období. Začal pít alkohol a zašlo to do míry, kdy přišel o práci a o matčín byt. Matka zemřela v roce 2019.

Zlom jeho života přišel na srazu bývalých klientů dětského domova, kde se setkal s dívkou, ke které celý život choval sympatie. Tato dívka mu pomohla urovnat životní priority, pomohla mu nalézt zaměstnání a založili spolu rodinu. Momentálně žijí šťastný manželský život a vychovávají pětiletou dceru.

5.3 Interpretace a analýza získaných dat

Jak jsem se již v předchozí kapitole zmínil, výzkumného šetření se účastnilo celkem 6 respondentů. Prostřednictvím otázek byla získána data z rozhovorů, která jsem poté analyzoval metodou otevřeného kódování a rozdělil do kategorií dle jednotlivých témat rozhovoru.

Kategorie, vzniklé po vyhodnocení kódovaných rozhovorů, jsou následovné:

- období před příchodem do dětského domova,
- pobyt v dětském domově, postupná příprava na odchod a přechod z dětského domova do samostatného života,
- využívání pomoci po odchodu z dětského domova.

Jednotlivé kategorie jsou rozděleny dále do čtrnácti okruhů (podkapitola 5.3.1. až 5.3.14.), ve kterých jsou interpretovány jednotlivé odpovědi respondentů. Ke každé kategorii je připojena ještě stručná diskuse, v níž jsou shrnuty informace z dané oblasti.

Všechny odpovědi v následujících kapitolách jsou interpretovány doslovně (maximálně jsou vynechány vulgární či nevhodně výrazy), jelikož jsem chtěl zachovat autentičnost rozhovorů a osobitost respondentů.

5.3.1 Před dětským domovem – diagnostický ústav

Většina klientů, kteří momentálně pobývají v dětských domovech, neprošla pobytem v diagnostickém ústavem. Zajímalo mě tedy, zda zde oslovení respondenti pobyt absolvovali (v době jejich nástupu do dětského domova byla legislativa ohledně diagnostických ústavů přísnější), a zda byl zde strávený čas přínosný, či byl nadbytečný.

Respondentka č. 1 na to má následující pohled: *„Diagnostákem jsem prošla i se svými dvěma sourozenci. Nejstarší sestra byla v Hodkovičkách, protože už studovala učitelský obor. S nejmladší sestrou jsme byly na stejném patře, ale chudák brácha, kterému bylo pět let, ten musel být na patře úplně sám s cizími kluky. Pobyt v diagnostáku bych úplně vypustila. Přišlo mi to zbytečný a ba naopak si myslím, že mi to přitížilo. Nechtěla jsem si povídat s psychologkou a jít už konečně někam, kde budeme všichni sourozenci zase pohromadě. Co si pamatuji, tak Romů tam mohlo být okolo 85% a většina z nich pak šla rovnou do pasťáku. O to víc mi je líto toho, že tam musel být brácha v podstatě sám.“*

Podobný pohled na to má respondentka číslo 2: „*Diagnosták byl pro mě úplně zbytečný. Dokonce se mi povedlo dvakrát utéct a díky tomu jsem si našla svoji biologickou mámu. V diagnostáku je ale neskutečný počet holek, co by normálně už byly ve vězení, kdyby byly starší. Pamatuji si, jak tam nějaký přinesly drogy a všechny ostatní jsme musely ochutnat. Když jsem nechtěla, tak to do mě nacpaly násilím. Den na to jsem utekla, protože se přeci nenechám zabít. Když jsem se tam vrátila, tak už to naštěstí netrvalo dlouho a šla jsem do děcáku do Dolních Počernic.*“ Respondentka č. 2 se tedy v diagnostickém ústavu setkala i s násilím a dodává: „*Diagnosták byl zbytečný, byla jsem přece hodná holka, a když se tam dostane hodný dítě, může ho to dost ovlivnit a naučí se tam dost špatných věcí.*“

Respondent č. 3 má na diagnostický ústav dost zastřené vzpomínky: „*V diagnostáku jsem byl tři měsíce. Neutíkal jsem a prostě jsem vycházel se všemi, abych měl konečně klid. Předtím jsem byl dost zvíře a neměl jsem jasný žádný priority, takže jsem jen čekal, kam mě přesunou. Očekával jsem pasťák, ale nakonec jsem šel jen do děcáku. Když to vše sečtu, tak jsem rád, že jsem tam nakonec byl, protože jinak bych do osmnácti vyrůstal v pasťáku a nějaký vidiny světlejší budoucnosti by jednoduše nebyly.*“

Respondentovi č. 4 naopak diagnostický ústav otevřel oči: „*V diagnostáku jsem se potkal s dost lidmi, se kterými jsem byl později v děcáku. S jedním klukem v podstatě celých šest let na jednom pokoji. Dodnes jsme s většinou v kontaktu a různě si vypomáháme. Celkově když si vzpomenu na diagnosták, tak mám jenom dobrý vzpomínky. Minimálně dobrý příhody. Zažil jsem tam kluky, co pašovali pervitin přilepený na stehnu a podobně. Když jsem do diagnostáku přišel, s nikým jsem se nechtěl bavit, nesnášel jsem je a byl jsem dost problémový. Strávil jsem tam minimálně měsíc zavřený. Tomu se říká odejmutí a člověk například nesmí ven, nesmí na počítač, nesmí koukat na televizi. To jsem dostal za trest, kdy jsem převážně kouřil na záchodech. Když dostane kuřák zákaz vycházek, tak si musí za každou cenu zapálit. Oni mě načapali a odejmutí bylo o týden delší a takhle to pokračovalo pořád dál. A tohle odejmutí mi otevřelo oči. Začal jsem nacházet cestu k vychovatelům a díky tomu jsem se vybouřil v diagnostáku a do děcáku přešel už naučený určitým pravidlům.*“

Respondentka č. 5 má však stejný názor jako první 3 respondenti: „*Diagnosták mi přišel úplně zbytečný. Byla jsem tam dva měsíce a měla jsem se vrátit domu, ale*

nějak to nešlo, tak jsem tam zůstala déle. Pamatuji si jednu vychovatelku, na kterou mám teď už dobrý vzpomínky, ale jinak jen špatný věci. Řekla bych, že se tam děti přiučí akorát horšímu. Mám na mysli slavný útěky, pašování lehkých drog do budovy, rvačky. Nikomu bych nepřála si tím projít!“

Stejný názor zastává respondent č. 6: „Do diagnostického ústavu jsem přišel v osmi letech. Byl jsem dost malý a všichni okolo minimálně o dvě hlavy vyšší. Pamatuji si, jak se tam pořád prali, utíkali, kouřili na záchodech. Několikrát mě nutili kouřit s nimi. Naštěstí to netrvalo dlouho a přemístili mě do děčáku v Počernicích.“

Diskuse: V pěti ze šesti případů respondenti tvrdí, že je pobyt v diagnostickém ústavu zbytečný až nebezpečný. Na děti zde působí problémoví jedinci, kteří jsou většinou na rediagnostickém pobytu před umístěním do dětského domova se školou nebo do výchovného ústavu. To může negativně ovlivňovat psychický stav mladších dětí. Tento pohled se shoduje s názorem většiny respondentů, kteří diagnostickým ústavem prošli.

Pouze jeden respondent považuje pobyt za užitečný, a to převážně z důvodu, že s diagnostickým ústavem navštěvovali turnaje dětských domovů a zde se mu naskytla možnost postupně se seznámit se svými budoucími spolubydlíci. Zároveň přišel do diagnostického ústavu společně se svým starším bratrem a obývali společný pokoj. Měl tedy ochranu a společnost oproti jiným dětem, které byly mladší a v ústavech nikoho neznaly.

Mé očekávání vyplývalo ze statistických údajů, že většina dětí přechází z diagnostického ústavu do ústavu výchovného. Z toho důvodu jsem předpokládal, že mladší děti se v diagnostických ústavech cítí zranitelní, vystrašení a mají pocit, že jsou na vše samy.

5.3.2 V dětském domově – práce na rodinné skupině

Práce na rodinných skupinách je nepostradatelnou součástí pobytu. Děti se tak učí povinnostem a osvojují si dovednosti, které jim v pozdějším věku budou užitečné. Ideálním stavem by bylo, kdyby dítě před odchodem z dětského domova vykonávalo své povinnosti bez předchozího upozornění a bylo samostatné – tedy připravené na samostatný život. Toto tvrzení však platí nejen pro klienty dětských domovů, ale i pro děti z běžných rodin.

Respondentka č. 1 vzpomíná: „Bylo to pro mě takový nucený zlo. Když to vyřeš, můžeš jít ven. Ale jinak mi úklidy a zapojování do činností na rodince nevadilo. Přišla jsem do děčáku ve třinácti, takže jsem byla z domova zvyklá pomáhat. Záleželo ale taky na vychovatelích. Když mě zaukoloval vychovatel, se kterým jsem vycházela, tak mi to nevadilo. Když mi ale stejný úkol dala určitá teta, naschvál jsem jí neposlouchala. Vařit jsem se naučila stejně až sama. Na rodince jsem se dost často učila, nebo jsem byla venku a zbývající čas na brigádách. Jinak si ale myslím, že program byl nastaven správně. Obdobně jsme ho zavedli i u nás doma, že děti musí pomáhat rodičům.“

Respondentka č. 2 se o pracích na rodinné skupině zmínila pouze okrajově: „Pokud dítě něco chce, tak by přeci mělo na skupině pomoci. A to bez řečí. Mě to teda taky hrozně obtěžovalo, ale kdybych teď byla vychovatelka, tak by děti uklízely třikrát více, než se uklízelo za našich časů.“

Respondent č. 3 vzpomíná na práce na rodinné skupině následovně: „Nejdřív jsem byl na páté rodince, kde mě nikdo nezajímal, takže jsem se povinností dost vyhýbal. Když jsem pak byl starší, tak jsem přešel na první rodinku k velkým dětem a tam byli vychovatelé dost tvrdý, takže jsem začal uklízet. Že bych ale získal nějaké návyky do budoucna, to se říct určitě nedá.“

Respondent č. 4 nutnost dohledu nad úklidem převádí do dnešní doby: „Já si tak zvykl na to, že nade mnou někdo stojí a říká mi, co mám udělat. Teď když přijdeš ke mně domů, tak uvidíš nepořádek. Já bych potřeboval toho někoho, kdo mi řekne, ať si uklidím. V tu chvíli mě to hrozně štvalo, ale i teď je vidět, že to potřebuju. Zpětně to vnímám tak, že to byla nutnost. Nehnul bych ani prstem, kdyby mi nebylo přikázáno.“

Respondentka č. 5 brala povinnosti automaticky a to z důvodu jejího vyššího věku: „Bylo mi už kolem čtrnácti, když jsem přišla do děčáku, takže jsem měla zažitý úklidy a vaření. Vždycky jsem měla uklizeno už před příchodem do děčáku a i teď mám doma naklizeno. Pomáhání s vařením mi přišlo taky automatické. Pobyt v děčáku mi vlastně dost připomínal pobyt doma. Jen mi vadily vycházky. Musela jsem být na rodince dost brzy. To se ale s přibývajícím věkem prodlužovalo, takže nakonec jsem byla i v tomhle spokojená.“

Respondent č. 6 měl k povinnostem proměnlivý vztah: „Když jsem nastoupil, tak jsem uklizení nesnášel. Musel jsem uklízet i za starší kluky. Ne, že by mi to nařídili

vychovatelé, ale právě ti kluci. Dělal jsem práce za ně. Báł jsem se jich, takže jsem si ani nešel stěžovat. Když jsem pak přešel na jinou rodinku, tak jsme si všichni pomáhali a uklízení mi nevadilo. Čím jsem byl ale starší, tak mě to zas obtěžovalo. Že bych díky tomu získal nějaký návyk, to se říci nedá. Doma jsem měl nepořádek do doby, než jsem začal žít s manželkou. Ta už si mě srovnala.“

Diskuse: Dle svých zkušeností vychovatele mohu velmi zblízka pozorovat, jak děti reagují na skutečnost, že musí pomáhat s domácími pracemi na rodinné skupině. V této oblasti jsem se chtěl tedy dozvědět, zda klienti dokážou zpětně ocenit nezbytnost pomáhání na rodinné skupině pro jejich působení v samostatném životě.

Očekával jsem, že nutnost plnění každodenních povinností v domácnosti neocení, a to se mi také potvrdilo. Dle mého názoru však nejde o to, zda děti pomáhají s úklidem, nýbrž o jejich postupné osvojování si povinností. Překvapilo mě, že si tuto skutečnost respondenti (a někteří z nich odešli z dětského domova již před deseti lety) neuvědomují. Tyto povinnosti mohou začít jako běžné domácí práce, ale časem se vyvíjí například na docházení na brigády, nutnost dodržování sjednaných časů příchoďů, a podobně. Pokud se s těmito pravidly v podobě nápomoci při domácích pracích a plnění svých povinností sžijí již v brzkém věku, je dle mého názoru pro ně v budoucnu jednodušší přijímat úkoly, být zodpovědný a samostatný. Některé děti z běžných rodin nemusí plnit žádné povinnosti, vše za ně vyřeší nebo zařídí rodiče, a to se poté samozřejmě odráží v jejich samostatnosti a životě po odchodu z rodiny. Oproti tomu každé dítě v dětském domově musí běžné denní povinnosti plnit bez výjimek, což můžeme brát jako pozitivní věc na pobytu zde.

5.3.3 V dětském domově – brigády

V Dětském domově Dolní Počernice je momentálně povinné, aby děti nad patnáct let docházely na brigády či si je aktivně hledaly. To může v budoucnu pomoci tomu, aby byli klienti po odchodu ze zařízení zvyklí pracovat, nebyli pohodlní, a aby si osvojili jednoduché pravidlo, že zadarmo nikdy nikdo nic nedostane.

Ne vždy však byly brigády povinné, jak dokazuje respondentka č. 1: *„My jsme brigády mít nemuseli. Samozřejmě pak všichni zjistili, že pouze z kapesného se vyžít nedá, ale bylo na každém, v kolika půjde na brigádu. Já jsem na brigády vždycky chtěla,*

ale jedna vychovatelka mě na ně prostě nepustila. Díky ní jsem přišla o dvě brigády. Když jsem měla za něco dostat trest, tak u ní to byl zákaz brigády.“

Respondentka č. 2 pokračuje: *„Brigády bych zavedla povinně. Kde doma se ti stane, že přijdeš za tetou, že potřebuješ džíny a ta ti na to řekne, že je jdeme koupit. Nikde! Doma rodiče řeknou, že si na ně buď vydělej, nebo až na ně ušetříme. Díky brigádám se děti naučí rychleji hodnotu peněz.“*

Respondent č. 3 na brigády nechodil vůbec: *„Jelikož jsme nemuseli chodit na brigády, tak jsem na ně nechodil. Našel jsem si vždycky peníze na trávu, ale to bylo všechno. O to byly těžší začátky, když jsem měl prvně nastoupit do práce. Nějaký vstávání, návyky, nic. Vyhodili mě asi z osmi prací, než jsem začal fungovat.“*

Respondent č. 4 byl v dětském domově v době, kdy už byly brigády povinné: *„Na brigády bych ale chodil, i kdyby povinný nebyly. Den po svých patnáctých narozeninách jsem si našel brigádu a za mou dobu pobytu v děcáku nebylo dne, kdy bych brigádu neměl. Zvykl jsem si tak na nějaký standard a teď bych bez brigády či práce být nemohl. Nejsem typ člověka, který přežívá na čínských polévkách. Dopředu si každý den teplý a hlavně dobrý jídlo. Nemyslím si ale, že vztah k penězům a k práci bych nějak získal během pobytu v děcáku. U mě je to spíš v osobnosti.“*

Obdobně jako předchozí respondent na tom byla respondentka č. 5: *„Já jsem nejprve na brigádu chodit nemusela a pak přišel nějaký zákon, kdy jsme buď museli chodit na brigády, nebo pracovat na zahradě. Našla jsem si teda brigádu a hned to bylo finančně o něčem jiném. Najednou si člověk zvykne na více peněz a i si jich jinak váží. Před brigádami jsme se všichni dělili o cigára. Když jsem si ale poprvé vydělala na krabičku, tak už se mi tolik nechtělo rozdávat. Poznala jsem, kolik stojí úsilí za koupením si jedné krabičky. Nakonec na to asi přišli všichni a myslím, že je to tak správně. S brigádami si začneš vážit peněz a následně věci, které si kupuješ.“*

Respondent č. 6 také na žádné brigády nedocházel: *„Několikrát jsem chodit na brigády zkusil, ale vůbec se mi nechtělo vstávat. Z většiny mě vyhodili hned po týdnů, kdy jsem třeba 3x chyběl. Možná jsem to po odchodu z děcáku měl těžší v tom, že ostatní byli zvyklí vstávat i v sobotu a neděli na brigády. Já zvyklý nebyl a měl to tak, že už nechodím do školy, takže do práce budu vstávat třeba v deset. Realita byla ale jiná*

a musel jsem se dost rychle vzpamatovat. Zpětně si myslím, že kdyby byly tety důslednější, na brigády bych chodil a v devatenácti by se mi pak lépe vstávalo.“

Diskuse: Většina respondentů byla v dětském domově za doby, kdy brigády ještě povinné nebyly. Očekával jsem, že klienti tak na ně docházet nebudou a svůj volný čas raději věnují trávení s přáteli či nic nedělání. Ukázalo se, že ohledně brigád, záleží na temperamentu a individuálním nastavení každého člověka. To potvrzuje i respondent, který neměl v dětském domově brigády povinné, ale ihned v den svých patnáctých narozenin začal na brigádu docházet. Našel si ji předběžně, aby nezameškal jediný den možnosti přivydělávání si.

Všichni respondenti však zastávají názor, že by brigády povinné být měly. Zároveň se setkáváme s názorem, že děti, jež dochází na brigády, mají v budoucnu jednodušší přechod do pracovního života. Jsou zvyklí poslouchat autority a příkazy, které jim byly udělovány již v době pobytu v dětském domově. I zde můžeme najít pozitivní věc na pobytu zde, jelikož ne každý mladý člověk si brigádu nalezne, pokud nemusí. Většina klientů také nebere brigády jako trest, přestože jsou povinné, ale spíše naopak.

5.3.4 V dětském domově – výjezdy Lépe připraven do života

Výjezdy se semináři jsou momentálně spolupořádány společností Alter Ego, která dala akcím nový směr. Rozdělila děti podle věku na 2 skupiny (12 – 15 a 16 – 19).

Dříve tomu tak ale nebylo, jak vzpomíná respondentka č. 1: *„Jezdili jsme všichni nad dvanáct let. Byl to obrovskoj chaos a většinu to naprosto nebavilo. Spousta dětí to brala jako za trest, protože jinak by o víkendy mohly být u rodičů a podobně. Jezdilo se do penzionu, kde dopoledne a odpoledne byly přednášky, semináře. Bylo to neskutečně nudný. Jak jsme byli všichni pohromadě, tak nám jako třináctiletým vysvětlovali daně a finance, což nás opravdu nezajímalo.“*

Tato slova potvrzuje i respondentka č. 2: *„Na víkendy jsem jezdila domu, za mámou, kde jsem mohla úplně normálně kouřit. Najednou jsem měla místo toho jet někam na víkend, kde se kouřit nesmělo.“* Zlom přišel však ve chvíli, kdy se dostali všichni na místo: *„Tam to bylo ale úplně jiný. Jako bys vypadnul ze stereotypu. Byly tam jiné děti, než na rodince, jiní vychovatelé, než na rodince. Nakonec to byla zábava, ale celkově jsem se tam nic nenaučila, protože v tom věku to prostě nezajímá.“*

Respondent č. 3 se na výjezdy těšil: „Byla to paráda. Do teď na to rád vzpomínám. Vypadl si ze stereotypu a vytvořila se tam úplně jiná parta než na zámku. O dost lepší než sedět na zámku v pokoji a celý víkend nemít co dělat.“

Stejně tak se na výjezdy těšil respondent č. 4: „Neskutečně jsem se těšil a užívali jsme si to. Když byl v děčáku někdo nový, na výjezdu se začlenil a ukázali jsme mu, co se smí a co je přes hranu. Byli jsme tam všichni otevření a dost lidí jsem tam i viděl brečet, když se svěřovali se svými pocity a životními zkušenostmi. Nebylo to jako terapie, kam nikdo nechtěl, ale v podstatě to mělo podobný rámeček. Jen to nebylo nucené. Když se řekne pubertákovi, že jde na terapii, tak určitě nebude chtít. Tohle bylo nenucené a dost nám to pomáhalo. Já bych výjezdy realizoval určitě častěji.“

Respondentce č. 5 přišly výjezdy zbytečné: „Tam se mi nikdy nechtělo. O ničem. Byla jsem na výjezdu asi dvakrát, takže se mě to tolik nedotklo, ale zavřít všechny z baráku do jedné místnosti bylo příšerný. Někoho to bavilo, co si pamatuju, ale já třeba neměla v děčáku tolik kamarádů. Spíše nikoho. Pro mě to teda bylo o tom přežít a ne se něco dozvědět, nebo stmelit kolektiv.“

Respondent č. 6 měl naopak výjezdy rád: „Za nás byly výjezdy trochu jiné. Jezdili jsme třeba na týden a bylo to formou táborů. Starali se o nás bývalí vojáci, a to se odráželo na činnostech, které jsme dělali. Když jsme nedělali to, co nám bylo řečeno, nedostali jsme najíst. Fakt nás to bavilo. Byli jsme s opravdovými vojáky, a který chlapec v deseti letech si nechce hrát na vojáky. Starší zas jezdili jinam, ale také to bylo formou táborů. Když jsem byl starší, tak jsme jezdili na víkendy a bylo to spíše o povídání ohledně budoucího života. Měli jsme super partu vrstevníků a hráli jsme dost často fotbal. Vyrůstali jsme všichni společně a všechny výjezdy zažívali spolu. Bylo super jednou za čas odjet do přírody.“

Diskuse: Z výše uvedených výpovědí můžeme pozorovat, že názory na výjezdy se velmi liší. Lze však najít společný ukazatel u všech chlapců a na druhé straně u všech dívek. Všichni dotázaní chlapci měli výjezdy rádi, a to nejen jejich strukturu, ale i celkové uskupení a kolektiv, který se zde postupem času utvořil. Na druhé straně dívky postrádaly větší smysl těchto výjezdů. Výjimku tvoří dívka, která v dětském domově strávila pouze rok a půl, tudíž byla na výjezdu maximálně dvakrát. Těžko však říci, zda by se tento jev potvrdil, pokud by bylo osloveno více respondentů. Myslím, že se

v tomto případě jedná spíše o náhodu. Všichni respondenti však zastávají názor, že se zde nic nového nedozvěděli, a to z důvodu nezájmu či neudržení pozornosti.

Za dobu svého působení v dětském domově jsem zažil spoustu návratů dětí z výjezdů. Ve většině případů se děti vracely znužené se slovy, že jim výjezd nic nedal. Své očekávání jsem tedy založil na těchto získaných informacích.

Dle mého názoru je rozdělení výjezdu podle věku dětí to nejlepší, co se mohlo stát. Přece jen má jiné zájmy dítě ve věku dvanácti let a ve věku osmnácti let. V současné době se může harmonogram výjezdu přizpůsobit příslušné skupině dětí, pokusit se je co nejvíce zaujmout tím nejvhodnějším způsobem a zajistit osvojení daných činností a dovedností, což je v podstatě cílem těchto výjezdů.

5.3.5 V dětském domově – návštěvy institucí

Objevuje se názor, že se děti, vyrůstající v dětském domově, neumí pohybovat například na poště, pracovním úřadě, apod., přestože se na společných výjezdech učí tomuto chování či při různých workshopech děti společně s lektorem navštěvují tyto instituce.

Respondentka č. 1 si na tyto návštěvy vzpomíná následovně: *„Jednou jsme šli všichni společně na poštu. Mohlo nás tam být asi dvanáct nebo čtrnáct. Málem jsem se hanbou propadla. Kolem mě osm cikánů, co dělali neskutečný humbuk, dva bílí a dva dospělí. Normálně by si mě nikdo nevšiml, ale takhle se všichni otočili, paní za přepážkou se také divily a lektori nám začali v rohu místnosti vysvětlovat, o co jde, co se na poště děje a podobně. Pro normálně myslícího teenagera je to ztrapňování a snaží se z toho do příště vymluvit – tak jako to bylo v mém případě.“*

Poštu navštívila poprvé od odchodu z dětského domova respondentka č. 2: *„Připadala sem si jako blbec. Šla jsem něco poslat a vůbec jsem nevěděla, kdo je adresát a kdo odesílatel. Za přepážkou paní, co mi to nechtěla vysvětlit a já se na poště doslova zhroutila.“* A pokračuje: *„Nejhorší problém byl, když jsem si šla zařídit na úřad přídavky na syna a paní byla tak neskutečně arogantní, že jsem jí řekla, ať si ty peníze strčí někam a odešla jsem. Zpětně si říkám, jak jsem byla hloupá a sebestředná. Ty peníze by se mi hodily, ale já jsem si je kvůli své hrdosti a zatvrzelosti nevzala.“*

Respondent č. 3 dokládá, že záleží také na temperamentu, nikoliv jen zkušenostech: „*Sice mě na to nikdo nepřipravoval, ale když to přišlo a musel jsem něco zařídit, tak jsem prostě šel a udělal to. Všude mi někdo poradil. Jde jen o to se zeptat. Určitě bych ale doporučil, aby na to byly děti v děčáku připravované. Ne každý má na salámu jako já.*“

Respondent č. 4 také přikládá větší míru osobnosti, nežli zkušenostem: „*Na poště jsem byl několikrát i před nástupem do děčáku, takže to mi problém nedělalo. Na úřadu práce jsem sice nebyl, ale když jsem potřeboval poradit, zavolaal jsem svému vychovateli a ten mi přes telefon řekl co a jak.*“

Respondentka č. 5 nastoupila do dětského domova také v pozdějším věku, a tak byla na návštěvy institucí připravená a zvyklá již z domova: „*Když třeba ještě teď nevím co a jak, tak zavolám tetě. Většinu si ale oběhám sama i díky zkušenostem, které mám.*“

Respondent č. 6 se dozvěděl o návštěvě institucí díky své matce: „*Mamka mě hodně často navštěvovala a brávala si mě na celodenní propustky i přes týden. Díky tomu jsme chodili třeba na pošty a podobně. Když jsem odešel z děčáku, tak mi také v tomhle ohledu pomáhala.*“

Diskuse: Z médií se dozvídáme, že klienti opouštějící dětské domovy, nejsou připraveni na návštěvy institucí, jako je například pošta. Z rozhovorů však vyplývá, že velmi záleží na okolnostech, v kolika letech klient nastoupil do dětského domova a zda měl zkušenosti s návštěvou institucí již v dobách před nástupem. Dále se setkáváme s tvrzením, že záleží na osobnosti člověka. Každý člověk může poprosit o radu jiných osob, jak v dané situaci postupovat. Pokud se klienti nemohou obrátit na nikoho ze své rodiny či se ostýchají ptát cizích osob, mohou kdykoliv zavolat svým bývalým vychovatelům.

Odpovědi, kterých se mi z rozhovorů dostalo, jsem svým způsobem očekával. Z velké části to bylo zapříčeno právě médii a obecně názorem populace, která tvrdí, že klienti dětských domovů tuto dovednost postrádají. S tímto názorem zcela nesouhlasím, myslím, že ve velké míře záleží na osobnosti daného jedince a také na schopnosti si dané informace zjistit a ne na tom, kde vyrůstá. Člověka v určitém věku zajímá to, co právě chce a netouží např. potom se naučit posílat doporučené psaní,

pokud tedy nechce či to nepotřebuje. Mnou vybraní respondenti jsou všichni velice temperamentní, a proto nemají problém se na cokoliv zeptat. Zlepšení přípravy na návštěvy institucí by jistě mělo být v dětských domovech realizováno, ale pokud člověk sám nechce, mohou být programy a workshopy sebelepší a stejně to nebude mít daný efekt.

5.3.6 V dětském domově – finančně ohodnocený školní úspěch

Za dobré známky na pololetní a závěrečné vysvědčení jsou děti v Dětském domově Dolní Počernice finančně odměňovány. Jsou tak motivovány k dobrým školním výsledkům.

Tento systém zavedený v dětském domově přenesla do svého života i respondentka č. 1: *„Momentálně to máme nastavené tak, že za jedničku má syn deset korun a za poznámku se mu padesát korun strhává. V děcáku jsme to měli jinak a musela jsem to trochu upravit, ale momentálně u nás funguje tento systém. Stejně tak do budoucna budu chtít, aby mé děti chodily na brigády, a díky tomu budou mít i vyšší kapesné. Nebudou chodit na brigády – budou dostávat minimální kapesné. To by je mohlo naučit vážit si práce a peněz.“*

Respondentovi č. 4 připadá finanční odměňování zbytečné: *„Jsou to super peníze navíc, ale není to tak, že by na to člověk celý půlrok myslel, aby měl dobré známky kvůli penězům. Já dostával ve škole čtyřky a hlavní pro mě bylo projít do dalšího ročníku. V pololetí a na konci školního roku jsem dostal necelou stovku a za to si koupil cigára. Myslet na to celý rok je nesmysl.“*

Diskuse: Probírané téma nebylo součástí rozhovoru se všemi respondenty. Zastávám však názor respondenta č. 4, podle kterého není finanční odměna za vysvědčení motivující po celý školní rok. Dle mého názoru by se dal nalézt lepší způsob, který by motivoval klienty k získávání dobrých známek během celého školního roku (návrh možnosti zlepšení je uveden v další kapitole).

Osobně se domnívám, že finanční odměny v pololetí a na konci školního roku neovlivňují motivaci k lepším školním výsledkům během celého školního roku. Zastávám názor, že pokud je již odměňování školních výsledků zavedené, nemělo by být u mladších dětí finanční, ale materiální. Dávat však všemu finanční nebo i jinou

hodnotu podle mě není vhodné pro budoucí pohled klienta na život a samotné finance. U dětí z dětského domova se však jiná motivace hledá velmi těžce.

5.3.7 V dětském domově – cvičné bydlení

Cvičné bydlení pomáhá dětem od šestnácti let s přípravou na přechod do běžného života. Dostávají cvičnou výplatu, se kterou musí hospodařit a vyúčtovávají všechny paragony. Zbylé peníze se vrací. Učí se tak zodpovědnosti a hlavně chodu vlastní domácnosti – sami zjistí, že vykonávat domácí práce musí, i když je k tomu nikdo nenutí.

Respondentka č. 1 na cvičné bydlení vzpomíná následovně: *„Já jsem byla průkopnice, za mě se s tím začínalo. Dostala jsem peníze na nájem, které jsem pak na konci měla zase odevzdat. To mi přišlo a ještě teď mi to přijde dost divné. Možná nás zkoušeli, jestli ty peníze neutratíme, jinak nevím, proč by nám dávali peníze, které nesmíme utratit.“*

Respondent č. 4 také prošel cvičným bydlením: *„Je to skvělý. Naučili jsme se žít sami. Horší to bylo s penězi. Děcák ti dá na začátku měsíce sedm tisíc a ty s nimi máš vyžít. Já je utratil hned první den a postupně si je na brigádách vydělával. Dodnes neumím hospodařit s penězi.“*

I respondentka č. 5 si vyzkoušela cvičné bydlení: *„Úžasný pro mladý lidi. Fakt mi to moc pomohlo. Nemusela jsem být na rodince s mladšíma a od šestnácti jsem mohla bydlet úplně sama. Jen je škoda, že můj cvičný byt byl na druhém konci Prahy. Holky, co byly na cvičném v Počernicích, chodily normálně na večere na rodinku a ušetřily tak spoustu peněz. Pro mě by to bylo teda ušetření hlavně času. Když každý den hodinu vaříš, nebo si zajdeš vedle na večeri a za dvacet minut jsi zpátky, je to velký rozdíl. Také jsem slyšela, že někoho děcák stáhl těsně před maturitou ze cvičného bydlení, aby ušetřil čas právě tímhle tím a aby ho měli pod kontrolou, že se opravdu učí. Jiný zas šel před maturitou dobrovolně, protože potřeboval nad sebou právě tuhle pevnou ruku, co ho bude nutit do učení. Každý to má jinak.“*

Diskuse: Očekával jsem, že cvičné bydlení bude u všech respondentů oblíbené. Ti, kteří si cvičným bydlením prošli, se jednohlasně shodují, že možnost samostatného bydlení od šestnácti let je velmi užitečná i do budoucna. Jediné, co dle respondentů postrádá smysl v oblasti cvičného bydlení, je obdržení části peněz, která je určena

k návratu na konci měsíce. Dle mého názoru dětský domov poskytuje klientům tyto peníze za účelem učení se hospodaření a žití s určitou finanční rezervou. U respondenta č. 4 však můžeme sledovat, že všechny finance utratil na začátku měsíce a po zbytek měsíce se je snažil získat zpět, aby je mohl vrátit. Zde opět ale spíše záleží na osobnosti člověka, zda pro finanční gramotnost a hospodaření má, či nemá určitý cit a motivaci. Cvičné bydlení je však velkým přínosem pro všechny klienty, kteří se ho účastní.

5.3.8 V samostatném životě – startovací byt

Cvičný byt se velmi často mění po odchodu klienta z dětského domova na byt startovací. Klienti zde mohou být až po dobu tří let, platí snížený nájem, nedostávají z dětského domova žádné finance a žijí pouze z toho, co si vydělají. Dětský domov však poskytne klientům tímto způsobem pomoc, aby si mohli zajistit práci, jiné bydlení a připravit se na samostatný život. Během těchto tří let by si měli zvyknout na placení veškerých svých výdajů z vlastních prostředků. V mnohých případech se nájem po třech měsících postupně zvyšuje a po uplynutí tří let je již v klasické výši.

Respondentka č. 1 zůstala ve startovacím bytě další rok a půl po odchodu z dětského domova a vzpomíná na trable: *„První dva měsíce byly nejhorší. Nikdo mi neřekl, že zvlášť se platí ještě voda a elektrika a já byla v mínusu. Naštěstí mě zachránily spolužačky, které mi půjčily.“*

Respondent č. 4 je momentálně ve startovacím bytě již sedmým měsícem: *„Je to super. Platím nájem tisíc pět set korun se všemi poplatky. Mám tak víc volného času, který nemusím trávit vyděláváním na nájem. Pomalu se bude nájem zvedat, ale aspoň si člověk zvyká na standardní částku. Jsem moc rád, protože mi zůstal dokonce můj cvičný byt, takže jsem od šestnácti let na stejném místě. Akorát mi chybí ten člověk, který by mě nutil uklízet. Celkově jsem ale za tuhle možnost moc rád.“*

Respondentka č. 5 také momentálně obývá startovací byt: *„Je fajn, že mi zůstal stejný byt. Mám ráda tuhle stranu Prahy a hlavně v něm bydlím už osmým rokem. Často se stává, že byt dají někomu jinému opět jako cvičný a na startovací se musí stěhovat jinam. Platím tu minimální nájem, což mi také pomáhá. S přítelem už plánujeme, kam se společně s dcerou přestěhujeme, až nám startovák skončí. Je to neskutečná podpora, když můžeš platit jen necelé dva tisíce i s poplatky za tři plus*

jedničku a ne dvacet tisíc bez poplatků, jako sousedka nade mnou! Můžu se tak věnovat rodině a šetřím si na studia.“

Diskuse: Do startovacího bydlení mohou nastoupit pouze klienti, kteří prošli bydlením cvičným. V době, kdy do startovacího bydlení přecházela respondentka č. 1, byl tento systém teprve v začátcích. Musela si od dětského domova odkoupit vybavení a moc peněz jí již nezbylo. V dnešní době vybavení na cvičném bytě zůstává a bývalý klient případně zaplatí dětskému domovu pouze za to vybavení, které během svého působení na bytě zničí, ztratí či odcizí. Peníze získané odchodem z dětského domova tak může použít v jiné oblasti či si je uložit jako rezervu.

Startovací bydlení je projekt, který funguje již šest let a neustále se vyvíjí. Očekával jsem tedy, že v začátcích s ním mohli být uživatelé nespokojeni, nic takového jsem však z výzkumu nezjistil a v tuto chvíli jsou všichni uživatelé ze startovacího bydlení nadšeni. Nejvíce si chválí nízký nájem, který i s ostatními poplatky za energie nepřesahuje dva tisíce korun měsíčně. Startovací bydlení je zajisté výbornou pomocí pro klienty dětských domovů, kteří po opuštění tohoto zařízení leckdy nevědí, jak se svým životem naložit. Díky tomuto systému mají možnost ujasnit si své priority, našetřit peníze a postavit se na „vlastní nohy“.

5.3.9 V samostatném životě – kontakt s rodinou

Každý člověk má potřebu někam patřit. Mít své zámezí, své blízké, svůj domov, kam se může kdykoliv vrátit, přijít si pro radu, pro pomoc, na někoho se spolehnout nebo jen nebýt sám. Po odchodu z dětského domova se klienti často snaží najít svou rodinu – zjistit, proč v dětském domově skončili nebo jen vědět, jaká jejich rodina je.

Někdy to však může být opačně jako například u respondentky č. 1, která říká: *„S matkou se vídám, ale stále jí vyčítám umístění do děčáku. To jí nikdy nezapomenu. Normálně, když dítě odejde z děčáku, tak mu rodiče pomáhají. Já musela pomáhat matce, protože chvíli po mém odchodu z děčáku ji pustili z vězení a já měla život víc pohromadě, než ona.“* Ne vždy se tak lze obrátit na pomoc ze strany rodičů. U někoho tak můžou být rodiče i přítěží, jak pokračuje respondentka č. 1: *„Občas mi pohlídala syna, když jsem potřebovala do práce, ale postupem času jsem zjistila, že se na ni nedá spolehnout. Neustále mi rušila domluvené a mnohdy jen pár minut předem. Několikrát se mi ukázala doma opilá, tak jsem to musela zarazit.“*

Respondentka číslo 2 má vztah se svou matkou také velmi komplikovaný: *„Když jsem odešla z děčáku, tak jsem šla bydlet k matce. Všechno mi povolovala a díky tomu jsem také již v sedmnácti letech otěhotněla. Dost mě štve, že jsem se kvůli ní dostala do těch všech zařízení a že nade mnou nedržela pevnou ruku. Momentálně bydlí se mnou a ve čtyřiceti čtyřech letech má konečně svou první práci. Musí mi platit nájem, a co řeknu já, tak to platí. Spousta lidí, co je u nás na návštěvě, mě má za špatnou, když své mámě rozkazují, ale holt to tak musí být, protože máma by jinak nefungovala. Jsem ráda, že se konečně dala dohromady, ale nevím, co s ní, až bude starší. Nemůžeme spolu bydlet navždy. Nemám k ní takový vztah a rozhodně jí nemůžu upřednostňovat před svými dětmi, když ona tu pro mě jako pro dítě, nebyla. S pěstouny si občas napíšu.“* Obě dvě respondentky tak o své matky musely pečovat ihned po odchodu z dětského domova, i když by to mělo být v podstatě naopak. Nemohly se na ně spolehnout, matky jim neposkytly skoro žádnou pomoc, zámezí ani rodinu, kterou dívky chtěly. Naopak se o ně musely a musejí starat samy.

Respondent č. 4 má se svou rodinou spíše otažité vztahy: *„Ne, že bych jim vyčítal umístění do děčáku. Teď už chápu mámu, že to pro ní muselo být těžký. Otce nepochopím nikdy – proč nás opustil. Za zlé jim to ale nemám. Vydělávám třikrát víc než máma a dvakrát víc než táta. Kdybych nebyl v děčáku, tak na tom rozhodně nejsem tak dobře, jako teď. Rodičům říkám jménem. Nechovali se ke mně jako máma a táta, takže to jsou Mirek a Pavla. Táta se s tím smířil, máma zatím ne. Na Vánoce se nevidáme. Máme na sebe číslo, takže kdo chce, může zavolat. Kdyby mě na svátky pozvali domů, tak moc rád pojedu, ale takhle aspoň ušetřím. Když něco dělám, tak to dělám pořádně. Je mi jasný, že za dárky bych utratil kolem padesáti tisíc.“* Je zřejmé, že respondent č. 4 nemá vztahy se svou rodinou dosud vyřešené.

Respondentka č. 5 má naopak vztahy s rodinou vyřešené: *„Když je čas, tak zajedeme za tetou na Slovensko, ona občas přijede na víkend k nám. Sestra je v děčáku, ale je jí už šestnáct let, takže zanedlouho také odejde do života. Vidáme se, voláme si, navštěvujeme se.“*

Diskuse: Aniž bych to tušil, tři se šesti klientů jsou sirotci. U těchto tří klientů bylo velmi složité o tomto tématu diskutovat, a nebylo tedy tím stěžejním pro náš rozhovor.

Nejvíce jsem byl překvapen, že někteří respondenti se o své rodiče museli starat ihned po odchodu z dětského domova. Dva respondenti se o své rodiče starají dodnes, ačkoliv již mají své vlastní rodiny a životy. Také jsem si myslel, že více respondentů svým rodičům odpustí a budou se s nimi bez větších problémů vídat nebo komunikovat. Tuto chybnou predikci si vysvětluji tím, že jsem nebral na vědomí důvody, kvůli kterým se děti dostávají do dětských domovů. Pokud je rodina natolik nefunkční, že musí být dítě z rodiny odebráno, nebo chce odejít dobrovolně do dětského domova, musí se tento stav zákonitě projevit i po odchodu klientů do běžného života a není jednoduché se s takovým životním osudem smířit. Člověk si až při rozhovorech uvědomí, jak to mají tyto lidé – v podstatě děti – v životě těžké.

Jelikož pracuji v dětském domově, tak se s těmito osudy setkávám velmi často a snažím se být dětem oporou, vzorem a osobou, za kterou mohou s čímkoliv přijít a svěřit se. Pokud je to možné, snažíme se i s ostatními kolegy o to, aby rodinné vztahy mezi klienty a jejich příbuznými byly co nejlepší, aby po odchodu z dětského domova nezůstávali sami.

5.3.10 V samostatném životě – po odchodu z dětského domova

Po odchodu z dětského domova se v bývalých klientech většinou mísí strach ze samostatného života a zodpovědnosti za své chování s pocitem volnosti, dospělosti a tím, že nad sebou nemají žádnou kontrolu. Klienti často nemají tušení, kde budou pracovat, kde budou bydlet a jakým směrem se jejich život bude ubírat.

Respondentka č. 1 vzpomíná: *„Věděla jsem, co chci dělat, kde chci pracovat a co budu studovat. Naopak jsem vůbec nevěděla, kde budu bydlet, když jsem odešla ze startovacího bytu. V tu dobu si pamatuji, že jsem potřebovala pomoc a naštěstí se mi dostala ze strany kamarádek a mé oblíbené vychovatelky. Spousta lidí se těší, až z děčáku odejde, ale já bych tam byla ráda nadále. Platila jsem malý nájem a děčák mi vycházel vstříc. Narodil se mi ale syn a tak jsem nemohla v děčáku už být.“*

Respondentka č. 2 říká: *„Na odchod z děčáku dost často vzpomínám. Odešla jsem v šestnácti a šla jsem k mamě, takže to byl jen maximální pocit štěstí. Bohužel se to časem akorát horšilo a musela jsem jít do děčáku s prosbou o pomoc.“*

Respondent č. 3 rád vzpomíná na první měsíc po odchodu z dětského domova: *„V den svých osmnáctých narozenin jsem podepsal papír a odešel jsem. Od pěstounů*

jsem dostal tři sta tisíc, které mi spořili. Vydržely mi jeden měsíc. Dokážeš si představit, jak jsem žil. Párty tady, další den támhle, drogy tady, alkohol támhle. Od druhého měsíce jsem si musel půjčovat.“

V respondentovi č. 4 se po odchodu z dětského domova mísily emoce: *„Na jednu stranu to byl skvělý pocit volnosti. Pak jsem ale přišel o práci, protože se přes zimu zavíral kemp a najednou jsem neměl nic. Dozvěděl jsem se to pár dní po odchodu z děčáku a najednou jsem byl úplně bez peněz. Měl jsem fakt úzkostný stavy. Nakonec mě z toho vytáhla další práce a skutečnost, že jsem chodil pořád ven s kamarády. Doma na mě nic nečekalo a já se utápěl v takových myšlenkách.“*

Respondentka č. 5 zažívala šťastný odchod: *„Nejvíce jsem se těšila na odchod. Ono se toho v podstatě moc nezměnilo. Měla jsem jistotu bydlení na stejném místě, s tetou jsem si volala nadále. Největší změny byly v tom, že mě sem nejezdil kontrolovat vychovatel, který mě měl na starosti. Stejně jsem tu měla naklizeno, takže to nebylo vůbec potřeba. Další změna byla ta, že už mi děčák nedával tři tisíce na jídlo a hygienu, ale to jsem tolik nepocítila, protože jsem si zvýšila rodičovský příspěvek ze dvou a půl tisíce na deset tisíc. No a asi největší změna byla ta, že u mě mohl bydlet přítel a nemuseli jsme hrát na to, že je tu jen na návštěvě.“*

Respondent č. 6 měl smíšené pocity: *„Byl to pocit volnosti, ale zároveň se o mě najednou nikdo nestaral. Bydlel jsem u mamky a zjistil jsem, že se musím starat spíše já o ní. Největší změna ale bylo to, že jsem přestal chodit do školy a myslel jsem, že od teď si budu spát, do kolika hodin budu chtít.“*

Diskuse: Můj předpoklad, že klienti po odchodu z dětských domovů zažívají souběžně pocit strachu, štěstí a volnosti, se mi potvrdil. Je přirozené, že každý člověk, jež začíná svůj vlastní život má velká očekávání a zároveň respekt. Je už však na každém z nás, jak se s touto skutečností vypořádá. Myslím, že u většiny jedinců je důležité právě to, že se mohou obrátit na rodinu, která jim ve chvílích pochybností či špatných rozhodnutí pomůže. Klienti z dětských domovů bohužel tuto možnost pomoci často nemají. Mohou se sice obrátit na své bývalé vychovatele, této šance však ne vždy využívají a obrací se spíše na své přátelé či známé, což často nebývá tou správnou volbou. U oslovených respondentů můžeme pozorovat, že se svými životy se vypořádali celkem přijatelně. Jako vychovatel v dětském domově jsem však často svědkem případů, které nedopadají takto příznivě.

Všichni respondenti zažili velmi podobné pocity, bez ohledu na věk nebo pohlaví. Pokud se prvotně dostaví pocit štěstí a volnosti, ve většině případů se později dostaví i pocit strachu a bezmoci. Tento jev je pravděpodobně zapříčiněn tím, že si klienti ještě v dětských domovech vysní, jak bezchybný může být život u rodičů či o samotě bez kontroly vychovatelů. Po odchodu však zjišťují, že realita je navzdory očekávání odlišná. Sliby a příběhy vyřčené rodiči se po odchodu z dětského domova nenaplní a dostaví se pocity zklamání, které mohou vyústit v úzkosti, požívání alkoholu či jiných návykových látek. V tomto ohledu však nelze dělat mnoho. Pro klienta má ve většině případů rodina status nedotknutelnosti a vše, co řekne rodič, musí být pravdou. Klienti se s prozřením mohou srovnat za kratší dobu a lépe, pokud jsou na tento nepříznivý stav připravováni kontinuálně během celého svého pobytu v dětském domově.

5.3.11 V samostatném životě – pomoc od dětského domova - finanční

Mezi pomoc, kterou nabízí dětský domov svým bývalým klientům, patří například pomoc finanční. Klientům je při odchodu ze zařízení věnováno takzvané „odchodné“. Tyto peníze však klienti často velmi rychle utratí, ať už sami nebo se svou rodinou.

Jiné trable však měla respondentka č. 1: *„Za těch jedenáct tisíc jsem si koupila vybavení do startovacího bytu. Dětský domov si vzal vybavení a já si ho musela znovu nakoupit. Takže jsem za to koupila mop, sušák na prádlo, žehličku, dezinfekční prostředky, prací prostředky a podobně. Samozřejmě jsem něco utratila i za alkohol.“*

Respondent č. 4 pokračuje: *„Dostal jsem dost peněz. Ještě jsem měl nějaký spoření, který jsem vybral, takže v jeden den jsem dostal třicet dva tisíc. Plat byl v té době dost podobný, takže to byly peníze navíc. Odchodné a všechny své úspory jsem s kamarády propil během tří dnů jako oslavu odchodu. Stabilní práce mi jistila, že za pár dní bude zas výplata. Bohužel mi šéf řekl, že se bude přes zimu zavírat restaurace a já najednou neměl ani peníze, ani práci. Byl jsem dost na dně. Doteď lituji, že kvůli pár dnům v alkoholovém rauši jsem utratil úplně všechno.“*

Respondentka č. 5 odešla z dětského domova v pozdějším věku. Odchodné využila zcela odlišně než její předchůdci: *„Za odchodné jsem si koupila gauč a zbytek odložila na nájem. Zrovna jsme gauč potřebovali, tak bylo jasné, na co peníze*

použijeme. Když jsem dostala třeba sirotčí důchod, což bylo nějakých třicet tisíc, tak jsem si koupila mobil za dvacet pět tisíc. Přemýšlela jsem tehdy úplně jinak. Teď mi telefon leží rozbitý ve skříni po ani ne roce používání. Gauč doufám vydrží o něco déle.“

Respondent č. 6 využil peníze jako respondent č. 4: *„Dostal jsem dost. Měl jsem kde bydlet, měl jsem práci a najednou dvacet pět tisíc. To by se člověk divil, kolik má najednou kamarádů. A spoustu z nich jsem po týdnu, za který jsme peníze propili, už nikdy neviděl.“*

Diskuse: Klienti, odcházející z dětského domova po osmnáctých narozeninách, mají nárok na odchodné. Respondent č. 3 byl přesvědčen, že žádné odchodné nedostal, ale nemůže to být pravda, tím jsem si jako zaměstnanec dětského domova jistý. Je pravděpodobné, že dětský domov peníze využil k zaplacení klientových dluhů, k zaplacení nájmu bytu a podobně. Další možností může být, že si klient nevzpomíná, že by nějaké odchodné získal.

Z rozhovorů vyplývá skutečnost, že všichni chlapci utratili peníze za alkohol, zábavu, aj. a všechna děvčata využila peníze na vybavení do domácnosti. Vzhledem k počtu oslovených respondentů to je ale spíše shoda okolností a nelze z tohoto zjištění vyvozovat nějaké závěry. Mám možnost být svědkem toho, že u většiny odcházejících klientů dětského domova jsou peníze opravdu využity k útratě za zbytečnosti a často bývají po několika dnech bez odchodného a jiné finanční prostředky nemají k dispozici. V těchto případech je rozhodující spíše jejich povaha a přístup k životu, nikoliv pohlaví.

5.3.12 V samostatném životě – pomoc od dětského domova – ostatní

Dětský domov však nabízí více možností pomoci svým bývalým klientům než jen tu finanční. Mohou si přijít například pro radu ke svému bývalému vychovateli či využít areál domova.

Respondentka č. 1 se svěřila: *„Stále využívám pro vlastní činnost tělocvičnu dětského domova. Děláme tam spartánská chorea.“*

Respondentka č. 2 také využila pomoci: *„Nárok na odchodné jsem neměla, protože jsem odešla už v šestnácti letech. Když se mi ale před osmnáctými narozeninami narodil syn, neměla jsem kde bydlet a naštěstí byl v děcáku volný startovací byt,*

a tak jsem tam na přechodnou dobu bydlela. Platila jsem normální snížený nájem. To mi neskutečně pomohlo.“

Respondent č. 3 využívá pomoci ze strany dětského domova kontinuálně: *„Můj oblíbený vychovatel mě nescetněkrát stěhoval. Ředitel mi půjčoval peníze a podobně. Byla to ale pomoc od něj, ne od děčáku jako instituce.“*

Respondent č. 4 využívá pomoci takto: *„Můj oblíbený vychovatel nás s kamarády vezl na festival a zpět. Několikrát si voláme, když potřebuju poradit.“*

Respondent č. 6 využil pomoci dětského domova jen ojedinele: *„Když jsem odcházel, tak mi moje vychovatelka pomohla najít práci. Několikrát jsem jí prosil o pomoc, když měla třeba dcera horečky a my už nevěděli, co s ní. Pomohla mi také umístit mamku do léčebny dlouhodobě nemocných, což tady v Praze není nic jednoduchého. Jinak jsem ale pomoci od děčáku jako od instituce nevyužil.“*

Diskuse: Naprostá většina dotázaných někdy využila pomoci ze strany dětského domova. Je to celkem logické, jelikož se v mnoha případech nemají na koho jiného obrátit nebo jim jejich rodina či přátelé takovou pomoc nemohou poskytnout. Opět čerpám i ze svých zkušeností, kdy se bývalí klienti do dětského domova často vrací, a to nejen pro pomoc, ale i si jen popovídat.

Myslím si, že využívat pomoc ze strany dětského domova, je pro bývalé klienty velmi důležité, dětský domov je pro ně jakousi jistotou a místem, kam se mohou vrátit. Dítě, vyrůstající v běžné rodině, se po svém odchodu do samostatného života také často vrací pro rady a pomoc do míst, kde vyrůstalo a kde má osoby, kterým se celé dětství svěřovalo a důvěřovalo jim.

5.3.13 V samostatném životě – vztah k bývalým vychovatelům

Bývalí klienti dětských domovů se mohou i nadále po opuštění dětského domova vídat se svými vychovateli. Tato skutečnost je však velmi individuální a zaleží na mnoha faktorech, které ji ovlivňují.

Respondentka č. 1 se stále navštěvuje se svou bývalou vychovatelkou: *„Sblížila jsem se s jednou vychovatelkou a bydlíme od sebe dokonce jen pár kilometrů. Dost často za ní jezdím, ona jezdí s manželem k nám, hlídá mi kluky, byla mi na svatbě a její manžel mě dokonce vedl k oltáři.“*

Respondent č. 3 má také oblíbeného vychovatele: „*S jedním strejdou jsme spíš kamarádi. Voláme si každý týden. Několikrát mi pomáhal se stěhováním. Povídáme si třeba o tom, jaké to bylo za mé doby v děcáku a jak se to změnilo k lepšímu. Nad spoustou věcí se nestačím divit. Myšleno v dobrém.*“

Stejného vychovatele má v oblibě i respondent č. 4: „*Třeba nedávno jsem nevěděl, jak je to s daněmi, tak jsem mu zavolal a on mi to ihned vysvětlil. Několikrát jsme se viděli.*“

Respondentka č. 5 má také přátelský vztah s jedním ze svých bývalých vychovatelů: „*S tetou si doted' voláme. Dost často mi hlídá dceru, a když něco potřebuji, tak si zavoláme. Voláme si ale i normálně a často se i vidáme. Zajdeme třeba na kafe nebo oběd. Pomáhala mi už během cvičného bydlení, ačkoliv nemusela a měla jsem se spoléhat na jiného vychovatele. Řekla bych, že náš vztah je dost nadstandardní a dost ojedinělý, ale možná se mýlím.*“

I respondent č. 6 stále udržuje kontakt se svou bývalou vychovatelkou: „*S vychovatelkou, co mě měla skoro hned od mého nástupu do děcáku, si nepravidelně telefonujeme. Spíš teda volám já jí, když něco potřebuji, ale pak si i povídáme o tom, co je nového a tak.*“ Nutno dodat, že zmíněná vychovatelka je totožná, jako u respondentky č. 1.

Diskuse: Ten, kdo nevyužívá pomoci dětského domova jako instituce, využívá alespoň pomoci ze strany svých bývalých vychovatelů, nejčastěji pak přes mobilní telefon. Pouze jediná respondentka nevyužívá pomoci žádné své vychovatelky. Tento jev prisuzuji tomu, že v dětském domově byla pouze rok a půl a zároveň přicházela s vědomím, že se co nejdříve opět vrátí ke své matce. Ostatní respondenti však nadále udržují vztah alespoň s jedním vychovatelem, který jim je blízký.

Dle mého názoru by to takto mělo být. Vychovatelé jsou v podstatě pro klienty dětských domovů těmi nejbližšími, suplují jim rodinu a každý člověk by někoho takového měl ve svém životě mít. Bývají pro takové děti vzorem a osobou, na kterou se mohou obrátit a spolehnout. Je však důležité podotknout, že i když mnou oslovení respondenti se v podstatě všichni obrací na dětský domov a nějakého vychovatele, ne vždy tomu tak je. Dalším důležitým faktorem bývá také osobnost vychovatele. Ve svém zaměstnání sám mohu pozorovat, že na některé vychovatele se obrací několik dětí, na

jiné naopak žádné. Zde je velmi důležitý jejich zájem a přístup ke klientům dětských domovů.

5.3.14 V samostatném životě – OSPOD, sociální kurátor, neziskové organizace

Po odchodu z dětského domova mohou bývalí klienti využít pomoci ze strany OSPOD. Mezi nabízené pomoci patří například pomoc s hledáním ubytování či pomoc s hledáním práce. Bývalí klienti mohou také využít pomoci sociálního kurátora nebo různých neziskových organizací.

Respondentka č. 1 však udává, že: *“...žádnou takovou pomoc jsem nevyužila. Dokonce jsem o ní doteď ani nevěděla. O OSPODu jsem se dozvěděla, až když jsem žádala o předběžné opatření ohledně syna. To mi mohlo být zhruba dvacet tři let. Předtím jsem jen věděla, že OSPOD existuje a v děcáku mě navštěvovala sociálka, která mi vždy přivezla šampon. Jinak jsem nevěděla, že mi nějaký OSPOD může pomáhat. Neziskovku jsem si nikdy ani nehledala.“*

O pomoci ze strany OSPOD, sociálního kurátora a neziskových organizací nevěděla ani respondentka č. 2: *„O žádné pomoci jsem nevěděla, ale asi to bude tím, že jsem odešla již v šestnácti letech a tyhle věci se celkově řeší až nějak těsně před dovršením osmnácti let“*

Respondent č. 3 také žádnou pomoc nevyužil: *„O žádný pomoci jsem hlavně nevěděl. Věděl jsem, že to zvládnou sám. První měsíc byl super. Druhý měsíc šel do kopru, ale pomoc jsem chtěl jen od lidí, které znám. Rozhodně ne někoho, kdo je úplně cizí.“*

Respondent č. 4 využil pomoci neziskové organizace: *„Těsně před odchodem z děcáku jsem si chtěl udělat řidičský průkaz. Ptal jsem se ředitele, kolik to bude stát a on mi řekl, že to půjde přes neziskovou organizaci. Napsali jsme tedy žádost a opravdu mi neziskovka zaplatila řidičák. Momentálně ho dodělávám. Jaká neziskovka to byla, si však nepamatuji. Co se týče pomoci ze strany sociálního kurátora a OSPODu, tak o ní vím, ale nevyužil jsem.“*

Respondentka č. 5 také využila pomoci neziskové organizace: *„Nadace Terezy Maxové mi zaplatila jesle pro dceru, když jsem potřebovala dodělat maturitu. Dost možná mi budou pomáhat finančně i při studiu na vysoké škole. Ještě není nic*

jistého, ale nadace by mi měla zaplatit učebnice a podobně. Ono se řekne, že je to jen pár knížek, ale ono je to do řádů tisíců korun. Jinak pomoc ze strany OSPOD jsem nevyužila. Vím, že taková možnost je, ale raději si zavolám s tetou, než s někým cizím. O sociálním kurátorovi nevím vůbec. Je mi ale jasné, že bych té pomoci ani nevyužila. Už takhle je mi trapně, že mi v něčem pomáhala neziskovka a já jsem někde evidována jako příjemce pomoci. Zařizovala to teta a to jsem ještě byla v děčáku, takže je to asi normální. Snažím se pomoci si sama. Finanční pomoc už tolik nepotřebuji, co bydlíme s přítelem, ale když už jsem v nadaci jednou vedena, tak proč nevyužít nadále.“

Respondent č. 6 využil pomoci neziskové organizace: „*Jednou, když jsem na tom byl hodně špatně, jsem zavolał bývalé vychovatelce a ta mě odkázala na Armádu spásy. Častokrát jsem tam i nakoupil oblečení pro mamku. O sociálním kurátorovi nic nevím a sociálku mě ani nenapadlo oslovit.“*

Diskuse: Dle mého názoru je velmi znepokojující, že klienti odcházející z dětských domovů nemají povědomí o pomoci ze strany sociálního kurátora a dalších organizací. V tomto případě se však nabízí otázka, zda by informace o takové pomoci neměl klientům předat právě dětský domov. Z rozhovoru se klienti o pomoci dozvídají po několika letech, všichni se však shodují, že by pomoci nevyužili. Pomoc ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí využívá jen malé množství klientů a většina se domnívá, že si pro pomoc mohou přijít jen v době svého pobytu v dětském domově. O neziskových organizacích je mezi bývalými klienty větší povědomí. Ve většině případů jsou s neziskovou organizací seznámeni od svých vychovatelů.

Předpokládal jsem, že bývalí klienti pomoci ze stran sociálních kurátorů a orgánu sociálně právní ochrany dětí nevyužívají. Byl jsem však mile překvapen, že polovina respondentů během svého života mimo dětský domov využila pomoci ze strany neziskové organizace, což považuji za velmi dobré, když se jim tato možnost nabízí. V současné době existuje takových organizací nespočet.

5.4 Možnosti zlepšení školského vzdělávacího programu

Rozhovory s bývalými klienty dětských domovů ukázaly, v jakých oblastech klienti registrují nedostatky školského vzdělávacího programu. Většina nedostatků je velmi složitá. Na základě získaných informací a výsledků šetření jsem se tedy v této kapitole pokusil stanovit možnosti zlepšení školského vzdělávacího programu „Lépe

připraven do života“ (LPDŽ), který má klientům pomoci připravit se na přechod z dětského domova do samostatného života. Před vymezením samotných možností zlepšení je nutné dodat, že v některých nedostacích LPDŽ se klienti shodují, některé naopak vidí každý jinde. Následující návrh vychází nejen ze získaných informací z rozhovorů, ale také z mého působení v dětském domově.

Dle mého názoru je nejdůležitější po odchodu z dětského domova mít do jisté míry osvojenou schopnost hospodařit s penězi. Díky cvičnému bydlení by se měli klienti této schopnosti naučit. Nenaučí se tomu však tím, že na začátku měsíce obdrží od dětského domova finanční obnos, ze kterého zaplatí nájem, potraviny, hygienické potřeby a další nezbytnosti, a zbytek peněz na konci měsíce vrátí. Tyto finance jsou pro ně pouze jistotou, o níž vědí, že ji dostanou každý měsíc. Na druhou stranu je jasné, že nemohou zůstat bez finanční pomoci, jelikož naprostá většina z nich dochází stále do školy, jsou nezletilí, dochází pouze brigády a stále spadají pod dětský domov, který je nemůže nechat bez zaopatření.

Myslím si, že efektivnější by mohlo být dohlížení na jejich finanční situaci, např. po dobu dvou měsíců, po odchodu z dětského domova do startovacích bytů. Tato doba je pro klienty nejvíce kritická. V současné chvíli jsou klienti na startovacích bytech bez kontroly, a jak je z rozhovorů patrné, ne všichni dokážou svou situaci správně odhadnout a nezvládají ji.

Tuto pomoc by zajišťoval bývalý klíčový vychovatel. Klienti by si na veškeré své výdaje založili obálky, do kterých by postupně vkládali peníze. Na obálce by mohl být například nápis „Internet – 599,- - zaplatit do 15. června“. Klient by měl tedy neustále přehled o tom, jaké má výdaje, a jakou finanční částku si musí ještě obstarat či dát stranou. Na obálky by také bylo možné psát, kolik peněz ještě zbývá dodat či zda má již daný finanční obnos zajištěný. Myslím, že jako ukázka toho, jak mohou po odchodu z dětského domova klienti hospodařit a nakládat s finančními prostředky, je tento návrh dostačující a samozřejmě by mohl být zvolen i jiný způsob zacházení s penězi, to by již záleželo na domluvě s daným vychovatelem a na tom, co klientovi vyhovuje. Hlavní myšlenkou tohoto návrhu je fakt, že klienti nebudou mít pocit, že jsou na vše sami, budou se mít na koho obrátit a vychovatel zajistí dohled a pomoc v začátcích, jež bývají nejtěžší. Důležité je však zmínit, že tento způsob pomoci by byl dobrovolný.

Po odchodu, i do startovacích bytů, klienti již nespádají pod dětský domov a záleží pouze na nich, zda by této možnosti využili.

Umět se orientovat ve svých financích je pro dospívající jedince opravdu důležité, a tak se i má druhá možnost zlepšení týká financí. Finanční gramotnosti se v dětském domově klienti nejvíce učí na výjezdech a seminářích. Z rozhovorů je však patrné, že na výjezdech k osvojování daných informací a dovedností příliš nedochází. Můj druhý návrh zlepšení tedy spočívá ve větší informovanosti o financích přímo na rodinných skupinách, a to u každého jedince samostatně. Několik měsíců před odchodem klienta z dětského domova by ho jeho klíčový vychovatel seznámil s veškerými finančními situacemi, které mohou nastat. Jednalo by se jak o příjemnější záležitosti (např. stavební spoření či investování), tak i o ty, které jsou spíše povinností (např. placení daní, sociálního a zdravotního pojištění, nájmu, poplatků za energie, telefon, internet, svoz komunálního odpadu, aj.). Ideálně by měli být klienti o financích informováni během celého svého pobytu v dětském domově. Toho lze dosáhnout prostřednictvím upozorňování na to, že vše něco stojí a je potřeba se k tomu také tak chovat (nenechávat rozsvíceno na pokojích, neplýtvat jídlem, apod.). Samozřejmě netvrdím, že toto již na některých rodinných skupinách nefunguje, ale v tomto případě by se jednalo nejen o seznámení s finanční gramotností při běžném chodu domácnosti, ale kromě toho také o komplexní přípravu každého jedince jeho klíčovým vychovatelem.

Třetí možnost zlepšení se týká návštěv institucí jako je pošta, úřad, aj.. V tomto případě se nabízí spolupráce mezi danou institucí a dětským domovem. Každá instituce by vyčlenila např. 30 minut na exkurzi pro jednoho až dva klienty společně s jejich klíčovým vychovatelem. Rodinné skupiny by se v exkurzích střídaly, postupně by tedy instituci mohli navštívit všichni klienti dětských domovů, u kterých by to bylo žádoucí. Dalším způsobem seznámení klienta s chodem dané instituce by mohla být běžná návštěva s vychovatelem, který by mu přiblížil provoz organizace a vysvětlil, jak se zde chovat.

Čtvrtá možnost zlepšení se týká ohodnocení školních výsledků. Klienti jsou v dětském domově finančně odměněni za každé vysvědčení. Ztrácejí však motivaci získávat dobré známky i během školního roku a stimul „pouze“ penězi za vysvědčení není pro klienty dětských domovů dostačující. Tato skutečnost by se dala vyřešit tím,

že by si každé dítě určilo předmět, o který má zájem (hračka, mobilní telefon, notebook). Vychovatelé by poté předmět ohodnotili příslušným počtem výborných známek. Dítě se tedy bude snažit získávat tyto známky právě proto, aby si daný předmět zajistilo. Hodnocení známkou číslo dva by stav výborných nezměnilo, horší známky (včetně poznámek a napomenutí) by však zapříčinily jejich úbytek. Klient by tak byl motivován učit se každý den, aby získával pouze lepší známky. Předměty by mohly být zajištěny sponzory, dárci, popřípadě by se na ně vyčlenily finance. Dle mého názoru je tato motivace vhodná jak pro děti mladšího školního věku, tak i pro ty starší. Přece jen v každém věku je vhodnou motivaci možné nalézt.

Poslední zlepšení se týká pomoci ze strany sociálního kurátora a orgánu sociálně právní ochrany dětí. Rozhovory dokazují, že bývalí klienti dětských domovů nemají o této možnosti příliš informací. Tato skutečnost však není zapříčiněna jejich vinou, ale spíše nedostatečnou informovaností ze strany dětského domova. Mnohdy však s nabízenou pomocí nejsou dostatečně seznámeni ani samotní vychovatelé. Má další možnost zlepšení se týká tedy v první řadě zaměstnanců dětského domova. Ti by měli být více informováni o možnostech pomoci klientům ze strany těchto orgánů například prostřednictvím pravidelných školení, seminářů či během supervizí. Získané informace by poté měli předat klientům ještě během jejich pobytu.

5.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit subjektivní pohled bývalých klientů Dětského domova Dolní Počernice na jejich přechod a vstup do samostatného života, se zaměřením na školský vzdělávací program dětského domova („Lépe připraven do života“). Jedná se o zjištění názorů bývalých klientů nejen na jejich odchod z dětského domova, ale také na jejich příchod a pobyt v tomto zařízení. Osloveno bylo celkem 6 respondentů ve věku od osmnácti do třiceti let.

Další cíl šetření se týká vymezení možností zdokonalení školského vzdělávacího programu a vychází ze získaných informací z rozhovorů, kdy respondenti uváděli, jak by se dal program vylepšit, co jim vyhovovalo nebo spíše naopak, co jim nevyhovovalo. Odpovědi klientů jsou doplněny o mou vlastní zkušenost, jelikož jsem zaměstnancem Dětského domova Dolní Počernice. Díky tomu jsem dokázal posoudit, co je a naopak není z jejich návrhů možností zlepšení reálné a uskutečnitelné. Součástí

stanovených cílů je také zjistit využití pomoci ze strany dětského domova, orgánu sociálně právní ochrany dětí a sociálního kurátora při odchodu klientů z dětského domova.

Pro účely výzkumného šetření bylo stanoveno několik výzkumných otázek, na základě kterých byly poté stanoveny jednotlivé okruhy, jež byly námětem rozhovorů s klienty. Rozhovory byly velmi individuální a improvizované dle vývoje jednotlivých dialogů. V dalších odstavcích byly všechny cíle, otázky a možnosti zlepšení vyhodnoceny dle jednotlivých okruhů témat.

První okruh se týkal pobytu v diagnostickém ústavu - zda je pro klienty nezbytný pro přechod mezi rodinou a dětským domovem. Naprostá většina respondentů se shodla, že pobyt v diagnostickém ústavu je nepotřebný a mladší děti může spíše negativně ovlivnit.

Dalších několik témat se týkalo pobytu v dětském domově. Z výzkumu bylo zjištěno, že bývalí klienti nejsou schopni pro svůj budoucí život ocenit nutnost plnění každodenních povinností na rodinných skupinách – nepřipouští si, že díky tomu si osvojují návyky do budoucna. Ze získaných poznatků je zřejmé, že naopak povinnost chodit na brigády podporují všichni respondenti, někteří dokonce tvrdí, že je pro ně jednodušší začít s prací a poslouchat příkazy. Z výzkumu též vyplynulo, že cvičné bydlení respondenti hodnotí pozitivně, a ti kteří jím prošli, jej považují za velký přínos pro jejich samostatnost a budoucí život.

Výjezdy na víkendové a týdenní pobyty v rámci školského vzdělávacího programu nebyly dle respondentů přínosné, co se získávání informací týče. Někteří však oceňují na výjezdech aktivity s vrstevníky a pobyt v přírodě. Návštěvy institucí, jako je například pošta nebo úřad práce vnímali klienti spíše neutrálně. Dle slov respondentů záleží především na věku, ve kterém nastoupí dítě do dětského domova, na jeho předchozích zkušenostech s návštěvami institucí a zejména na osobnosti každého člověka. Možné zlepšení připravenosti klientů nacházím v exkurzích do jednotlivých institucí či v rámci rodinné skupiny běžné návštěvy takovýchto zařízení se svými vychovateli.

Téma finančního ohodnocení školních úspěchů nebylo řešeno se všemi respondenty. Mou predikci potvrdil respondent č. 4, podle kterého motivace finančním

ohodnocením pouze za vysvědčení není dostatečná. Naskytuje se možné zlepšení, které by se týkalo převážně dětí mladšího školního věku. Stanovily by si cíle, jichž by chtěly dosáhnout (hračka, počítač a další) a vychovatelé by těmto předmětům přidělili určitou hodnotu v podobě školních známek. Děti by se během školního roku snažily stanovených známek dosáhnout a tím danou věc získat. Téma finanční gramotnosti se prolínalo do více oblastí. Celkově můžeme říci, že u většiny klientů se úroveň finanční gramotnosti zlepšila. Velmi záleží na věku, jak také potvrzuje nejmladší účastník výzkumu, u kterého je patrné, že z dětského domova odešel teprve nedávno a sám hospodařit zatím příliš nezvládá. Jako možná zlepšení pochopení finanční gramotnosti se nabízí lepší informovanost klientů o financích již během jejich pobytu v dětském domově a dále možnost dobrovolné spolupráce s vychovatelem po odchodu z tohoto zařízení. Vychovatel by byl nápomocen a dohlížel na hospodaření klienta během jeho prvních měsíců života mimo dětský domov.

Další okruhy témat se týkaly již samostatného života po odchodu z dětského domova. Jedním z nich jsou startovací byty. Všichni respondenti, kteří prošli startovacím bytem, se shodují, že tato možnost je pro ně velmi výhodná. Chválí především nízký nájem, který jim startovací bydlení poskytuje a z toho důvodu mohou ušetřit více peněz, věnovat se rodině nebo dalšímu studiu. Myšlenka startovacích bytů se stále vyvíjí, jak dokazuje respondentka č.1, která byla jednou z prvních klientů, kteří tuto možnost využila a zařízení do startovacího bytu musela odkoupit od dětského domova. V současné době poskytuje dětský domov vybavení bytu bez poplatku.

Ze získaných poznatků je zřejmé, že vztahy s rodinou jsou pro klienty odcházející s dětského domova velmi obtížné. Někteří respondenti uvádí, že u svých rodičů nenašli po odchodu pomoc, ale naopak se o ně sami museli starat. Někteří o ně pečují ještě dnes. Polovina oslovených respondentů je oboustranně osiřelá.

Odchod z dětského domova je pro mnohé citově obtížný. Z rozhovorů je patrné, že se u respondentů dostavil nejprve pocit samostatnosti, volnosti, štěstí a později pocit strachu, bezmoci až depresí. Výjimku tvoří respondentka, která odešla z dětského domova již v šestnácti letech k matce, a to po velmi krátkém pobytu.

U okruhu týkajícího se pomoci klientům ze strany dětského domova či jiných orgánů z odpovědí respondentů vyplynulo, že odchodné, které klienti získávají po opuštění dětského domova, využívají různě. Někteří odchodné utratili za několik dní,

a to zejména za alkohol či jinou zábavu. Zpětně se však klienti shodují, že utratit veškeré peníze najednou nebylo vhodné. Jiní jej využili na nákup zařízení do bytu, apod. Mezi další možnosti pomoci, kterou bývalí klienti dětských domovů využívají, patří převážně rady od svých oblíbených bývalých vychovatelů, se kterými udržují vztah i deset let po odchodu do běžného života.

Polovina respondentů využila po odchodu z dětského domova také pomoc od neziskové organizace. Pomoc ze strany sociálního kurátora a orgánu sociálně právní ochrany dětí nevyužil ani jeden respondent. Ve většině případů nejsou klienti o těchto možnostech pomoci dostatečně informováni, ačkoliv by měl být sociální kurátor přítomen při odchodu klientů z dětských domovů. Zde se opět nabízí možné zlepšení týkající se větší informovanosti vychovatelů o těchto jevech. Získané vědomosti poté mohou předávat klientům dětských domovů již během pobytu zde.

Na základě výsledků výzkumného šetření je možné usoudit, že se každý z oslovených respondentů snaží žít a zajistit pro svou rodinu či budoucnost lepší život než měl on sám.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem realizoval rozhovory, jež mi umožnily nahlédnout do životů bývalých klientů Dětského domova Dolní Počernice. Práce měla vytyčené tři hlavní cíle. Prvním cílem bylo zjistit subjektivní pohled bývalých klientů dětského domova na jejich vstup do samostatného života, druhým spočíval v analýze školského vzdělávacího programu Dětského domova Dolní Počernice a posledním cílem bylo vymezit možnosti jeho zdokonalení. Dle mého názoru se mi všechny tyto cíle podařilo naplnit.

Teoretická část bakalářské práce nás seznamuje s ústavní výchovou. Stručně podává informace o diagnostickém ústavu, dětském domovu se školou, výchovném ústavu a dětském domovu. Dále jsou zde uvedeny statistické údaje za školní rok 2019/2020 a vlivy a rizika působící na klienty dětských domovů. Každý pedagog, který by si tuto práci přečetl, by měl porozumět faktorům, které ovlivňují klienty v dětských domovech. V poslední části teoretické práce nalezneme legislativní ukotvení dětských domovů a charakteristiku školského vzdělávacího programu „Lépe připraven do života“ kterým Dětský domov Dolní Počernice působí na své klienty. I díky rozhovorům s klienty považuji cíl analýzy programu za splněný.

Cílem výzkumného šetření bylo zjištění pohledu bývalých klientů dětských domovů na jejich pobyt zde až po odchod z dětského domova. Výzkum byl dále zaměřen na působení programu „Lépe připraven do života“ na klienty při přípravě na přechod do běžného života. Využit byl kvalitativní výzkum. Díky získaným datům z rozhovorů bylo vytyčeno několik možností zlepšení, která by mohla klientům být nápomocna při přípravě na samotný odchod z dětského domova. Pro realizaci bylo osloveno šest respondentů a stanoveno několik výzkumných otázek, které byly využity k sestavení okruhů témat pro jednotlivé rozhovory. Velmi mě překvapil přístup oslovených respondentů, kteří byli velice sdílní a ochotně mi pověděli podrobnosti ze svých nelehkých životů. Všechny otázky považuji za zodpovězené, tudíž i cíl týkající se subjektivního pohledu klientů a vytyčení možností zlepšení programu „Lépe připraven do života“ je dle mého názoru splněný.

Šetření ukázalo, že všichni respondenti schvalují povinnost docházet na brigádu a pozitivně vnímají možnost využití cvičného a startovacího bydlení. Většina respondentů si myslí, že pobyt v diagnostických ústavech byl pro ně bezvýznamný

a informovanost o institucích vychází spíše ze zkušeností a přístupu každého člověka. Dále se všichni během odchodu z dětského domova setkávají s pocitem strachu ze zodpovědnosti, jež se mísí s pocitem volnosti a samostatnosti. Každý respondent má také svého oblíbeného vychovatele, na kterého se může obrátit i několik let po odchodu z dětského domova. Polovina respondentů se po odchodu z dětského domova starala o svého rodiče a polovina respondentů využila pomoci nějaké neziskové organizace. Výjezdy zařazené do školského vzdělávacího programu byly zábavné pouze pro část respondentů, avšak nikdo si z nich neodvezl potřebné informace. Žádný z respondentů nevěděl o možnosti pomoci ze strany sociálního kurátora a orgánu sociálně právní ochrany dětí. Stejně tak žádný respondent nepochopil, že při plnění povinností na rodinných skupinách jde především o osvojování těchto dovedností do budoucna. Šetření zároveň ukázalo, že finanční ohodnocení školních výsledků pouze za vysvědčení není pro klienty dostatečně motivující a polovina z oslovených respondentů utratila veškeré své finance ihned po odchodu z dětského domova.

Navržené možnosti zlepšení se týkaly pomoci s rozvržením financí během prvních měsíců po opuštění dětského domova a možnostech lepší informovanosti. Následující zlepšení se týkalo návrhu pro lepší orientaci v institucích. Další možnost zlepšení spočívá v lepší motivaci k lepším školním výsledkům během celého školního roku. Posledním námětem je možné vzdělávání či lepší informovanost vychovatelů ohledně neziskových organizací, sociálního kurátora a orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Bakalářská práce by se zajisté dala dále rozpracovat. Možným způsobem dalšího šetření by mohl být kvantitativní výzkum, při němž by bylo možné získat názor většího množství bývalých klientů dětských domovů. Otázkou však zůstává, zda by dotazníkové šetření poskytlo tak podrobný a autentický obraz výpovědí oslovených respondentů. Přeci jen je dané téma velmi citlivé a osobní kontakt má zde nezastupitelnou roli.

Na základě všech poznatků, jež jsem v této práci získal, zastávám názor, že nejen pobyt, ale i odchod z dětského domova a začlenění do společnosti je velmi individuální záležitostí a ovlivňují ho nejen samotní klienti, ale také dětský domov a vychovatelé. Toto je cílem mého dalšího působení v tomto zařízení – být vychovatelem, na něhož se klienti kdykoliv obrátí nejen během pobytu, ale zároveň také po odchodu z dětského domova.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografické publikace:

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.

BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLON. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě--: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN 80-00-01552-8.

BURČÍKOVÁ, Petra, Petra KUTÁLKOVÁ a Daniel HŮLE. *Cool je-- vědět víc: ústavní výchova a rizika komerčního sexuálního zneužívání*. Praha: La Strada Česká republika, 2008. ISBN 978-80-254-1524-5.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

ERAZÍMOVÁ, Lucie, KITZBERGEROVÁ, Michaela, ed. *"Z ústavu do života": (podpora rozvoje sociálních a komunikačních dovedností dětí)*. Praha: Člověk v tísni - společnost při ČT, 2005. ISBN 80-903510-4-2.

JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-08-7.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

RUSHTON, Alan a Helen MINNIS. Residential and Foster Family Care. In: RUTTER, Michael a Eric A. TAYLOR. *Child and adolescent psychiatry*. 4th ed. Malden, MA: Blackwell Science, 2003. ISBN 0-632-05361-5.

SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

SVOBODOVÁ, Kamila. *Rodina a zaměstnání: (deskriptivní fáze analýzy)*. Praha: VÚPSV, 2007. ISBN 978-80-87007-64-8.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje:

Ať o ohrožených dětech rozhodují diagnostičky. *WWW.LIDOVKY.CZ* [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/at-o-ohrozenych-detech-rozhoduji-diagnostiky-ne-soudy-navrhuje-vaikova-sklizi-kritiku.A160912_155637_In_domov_sk

O domově. *Dětský domov Dolní Počernice* [online]. Praha [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: www.domovpocernice.cz

OSN. *Směrnice o náhradní péči o děti* [online]. 2009 [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: www.vterinapote.cz/static/useruploads/files/smernice01.pdf

Seznam zařízení. *Databáze ústavní výchovy Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2019 [cit. 2020-01-12]. Dostupné z: <https://dbuv.msmt.cz/>

Statistické ročenky školství. *Ústav pro informace ve vzdělávání* [online]. Praha, 2019 [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

Školní vzdělávací program Lépe připraven do života. *Dětský domov Dolní Počernice* [online]. Praha, 2018 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1qswNxNnbezgrBxMLSPq2-I1rchh3Y0xb/view>

Legislativní dokumenty:

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů*.

Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů*.

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů*.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Ústavní výchova ve školním roce 2019/2020.....	14
Tabulka 2: Diagnostické ústavy ve školním roce 2019/2020	15
Tabulka 3: Kapacita a diagnostika klientů dětských domovů	15
Tabulka 4: Příjem klientů do dětských domovů	16
Tabulka 5: Odchody klientů z dětských domovů	16
Tabulka 6: Kapacita a diagnostika klientů dětských domovů se školou	16
Tabulka 7: Příjem klientů do dětských domovů se školou	17
Tabulka 8: Odchody klientů z dětských domovů se školou	17
Tabulka 9: Kapacita a diagnostika klientů výchovných ústavů.....	17
Tabulka 10: Příjem klientů do výchovných ústavů	18
Tabulka 11: Odchody klientů z výchovných ústavů.....	18
Tabulka 12: Věkové rozmezí klientů dětských domovů	23